

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI
Fakulta právnická

VÝVOJ KRIMINALISTIKY

(diplomová práce)

Filip Příhoda

Plzeň

2013

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

Fakulta právnická

Katedra trestního práva

VÝVOJ KRIMINALISTIKY

(diplomová práce)

Vypracoval: Příhoda Filip

Studijní program: Právo a právní věda

Studijní obor: Právo

Vedoucí diplomové práce: JUDr. Vavera František, Ph.D

Katedra trestního práva

Plzeň 2013

PROHLÁŠENÍ AUTORA

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma „Vývoj kriminalistiky“ vypracoval samostatně a všechny citace a prameny řádně vyznačil v textu. Veškerou použitou literaturu a podkladové materiály uvádím v příloženém seznamu literatury.

V Plzni dne 29. 3. 2012

Filip Příhoda

PODĚKOVÁNÍ

Rád bych touto cestou poděkoval JUDr. Františku Vaverovi Ph.D za odborné vedení při zpracování této práce. Rovněž bych chtěl poděkovat Mgr. Romanu Příhodovi za cenné rady a připomínky.

OBSAH

Prohlášení autora.....	3
PODĚKOVÁNÍ	4
1. ÚVOD	7
2.CHARAKTERISTIKA KRIMINALISTIKY JAKO VĚDECKÉ DISCIPLÍNY	8
2.1. POJEM, OBJEKT, PŘEDMĚT.....	8
2.2. OBECNÝ VÝVOJ.....	12
2.3. POSTAVENÍ.....	13
2.4. SPOLEČENSKÁ FUNKCE KRIMINALISTKY	15
3. POČÁTKY KRIMINALISTIKY (NEJSTARŠÍ HISTORIE).....	16
3.1. NEJSTARŠÍ CIVILIZACE	16
3.2. GERMÁNSKÉ KMENY	21
3.3. INKVIZIČNÍ PROCES	26
4. VÝVOJ KRIMINALISTIKY VE SVĚTĚ.....	28
4.1. HENRY A JOHN FIELDINGOVI	28
4.2. EUGEN FRANCOIS VIDOCQ	28
4.3. SCOTLAND YARD.....	29
4.4. ALAN PINKERTON	31
4.5. ALPHONSE BERTILLON.....	32
4.6. POČÁTKY DAKTYLOSKOPIE:.....	35
4.7. DALŠÍ VÝVOJ A POKROK V DAKTYLOSKOPII.....	37
4.8. HANS GROSS.....	41
5.VÝVOJ KRIMINALISTIKY V ČESKÝCH ZEMÍCH:.....	44
5.1. ETAPA – DO ROKU 1918:.....	44
5.2 ETAPA – OD ROKU 1918 DO ROKU 1939:.....	45
5.3 ETAPA – OD ROKU 1939 DO ROKU 1945:.....	48
5.4 ETAPA – OD ROKU 1945 DO ROKU 1991:.....	48
5.5 ETAPA – OD ROKU 1991 PO SOUČASNOST:.....	53
6. VÝVOJ JEDNOTLIVÝCH KRIMINALISTICKÝCH DISCIPLÍN.....	55
6.1. KRIMINALISTICKÁ DAKTYLOSKOPIE.....	55
6.2. KRIMINALISTICKÁ BALISTIKA	57
6.3. KRIMINALISTICKÁ TRASOLOGIE:	60
7. NEJNOVĚJŠÍ VÝVOJ V KRIMINALISTICE	63
7.1. NEJNOVĚJŠÍ TECHNICKÉ PROSTŘEDKY KRIMINALISTICKÉ PRAXE.....	64
7.2. VÝSLECHOVÉ METODY A METODY OHLEDÁNÍ.....	64
7.3. METODY OPERATIVNĚ PÁTRACÍ ČINNOSTI	69
8.ZÁVĚR	73
9. SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	75
ODBORNÁ LITERATURA.....	75

ODBORNÁ PERIODIKA.....	76
INTERNETOVÉ ZDROJE.....	77
10. RESUMÉ.....	78

1. ÚVOD

Zločinnost lze označit jako koncentrované společenské zlo, které ohrožuje základní lidské hodnoty – život, zdraví, svobodu, čest a další hodnoty zakotvené v Ústavě ČR a Listině základních práv a svobod. Veřejností je problematika zločinnosti vnímána zvláště citlivě a strach z ní může mít na její řádné fungování neobyčejně destruktivní účinky. Kriminalistika coby vědní obor svými poznatky a metodami významným způsobem přispívá ke kontrole kriminality v přijatelných mezích a to nejen tím, že pomáhá odhalovat jednotlivé trestné činy, nýbrž přispívá i k prevenci před těmito negativními jevy.

Vývoji tohoto vědního oboru věnuji prostor ve své kvalifikační práci. Na začátku nejprve stručně charakterizuji kriminalistiku, posléze se věnuji jejímu vývoji od jejích samotných počátků až k vývoji současnému. Popis vývoje začínám nejstaršími formami kriminalistiky, jak je lidstvo v nejstarších dějinách světa znalo, od Egypta, Sumeru, až postupně k ordálům, božím soudům a dalším. Podstatnou částí práce je představení významných světových osobností kriminalistiky, které dopomohli objevit některé z prvních kriminalistických metod jako například bertilonáž, daktyloskopie a zmiňuji se i o některých prvních světových policejních sborech jako například v Anglii Scotland Yard či Pinkertonovci v Americe. Stranou neopouštím ani vývoj české kriminalistiky a letmo se zmiňuji i o vývoji některých vybraných kriminalistických metod. V závěru se věnuji vývoji současnému s ohledem na trestní právo.

Cílem této diplomové práce je podat ucelený přehled vývoje kriminalistické vědy, ukázat na významné mylníky její historie a nastínit nejnovější vývoj kriminalistiky, zejména kriminalistické praktické činnosti. Pro splnění tohoto cíle jsem využil odbornou literaturu zaměřenou na danou problematiku, některá odborná periodika a samozřejmě internetové stránky.

Co se týče použitých metod, tak jako stěženi metody, která byla pro zpracování tématu použita je metoda rozboru odborných textů (analýza, syntéza, indukce, dedukce) a s ní související metoda popisná. V poslední kapitole práce používám i metody interpretace práva, zejména metody jazykového a systematického výkladu.

2. CHARAKTERISTIKA KRIMINALISTIKY JAKO VĚDECKÉ DISCIPLÍNY

2.1. POJEM, OBJEKT, PŘEDMĚT

Lze říci, že bezpečnost a ochrana jednotlivců i celé společnosti je do určité míry závislá na stupni vývoje (kulturní úrovni) dané civilizace. Kriminalistika, kterou v tom nejobecnějším slova smyslu vnímáme jako disciplínu přispívající k úrovni bezpečnosti ve společnosti, má v odborné literatuře celou řadu definic. Někteří autoři užívají pro vyjádření obsahu tohoto pojmu definici poněkud stručnou, jako například Hans Gross, který kriminalistiku chápe jako nauku o reáliích trestního práva, jiní, zejména současní autoři užívají již obširnějších definic, které zpravidla obsahují pojmové znaky kriminalistiky, nutné pro odlišení od jiných vědních disciplín. Nutno dodat, že současná kriminalistická teorie není, co se týče samotného vymezení pojmu kriminalistika, zcela jednotná a existuje mnoho názorů na její vymezení. Většina autorů se však víceméně shoduje v tom, že kriminalistika je samostatnou vědní disciplínou, jejímž prvořadým cílem je zjišťovat a vyhledávat nejrůznější kriminalistické stopy, důkazy či jiné zásadní skutečnosti, které mohou přispět k poznání jednotlivých protispolečenských jednání a tím zásadně přispívat ke zvýšení bezpečnosti.

V boji proti zločinnosti tedy kriminalistika zaujímá velmi významné místo, které je dáno především tím, že vytváří a neustále zdokonaluje účinné metody, pomocí kterých dokážeme zločiny odhalovat, vyšetřovat a tím i preventivně proti těmto společensky nebezpečným (resp. škodlivým) jednáním působit.

Kriminalistika je svým způsobem velmi specifická a poměrně obsáhlá vědní disciplína, pro níž je charakteristická poměrně úzká provázanost s jinými vědními obory, jako je např. psychologie, psychiatrie, medicína, biologie, a s celou řadou dalších vědních oborů. Právě díky své specifčnosti je poněkud obtížné kriminalistiku jednoznačně zařadit na konkrétní místo v systému věd. Kriminalistika určitě není pouhou aplikovanou právní vědou nebo jiným

podobným humanitním vědním oborem, stejně obtížně je i její zařazení mezi exaktní vědní obory. Jde tedy spíše o zcela samostatnou disciplínu.

Předmětem kriminalistiky jako vědy jsou v první řadě spáchané trestné činy. Vzhledem k charakteru předmětu zkoumání, který zpravidla nemůžeme pozorovat v reálném čase, věnuje kriminalistika zpravidla největší pozornost těm skutečnostem (reáliím), které se v podobě *kriminalistických stop* odrazí ve vnějším (reálném) světě a obsahují důležité informace o spáchaném trestném činu. Základním pojmem kriminalistiky je tedy *kriminalistická stopa*. V určitém smyslu lze říci, že kriminalistika je nauka o stopách trestného činu. „*Stopa je následkem trestného činu, je změnou v objektivní realitě, která přetrvává i po dokonání trestného činu a umožňuje nám trestný čin odhalit a objasnit.*“¹. Jak již bylo shora naznačeno, stopu lze chápat jako nositele nejrůznějších informací. Je důležitým prvkem pro vyřešení trestného činu. Samozřejmě stopa není jediným nositelem informací, avšak v tomto smyslu je chápána primárně. Za sekundární prvky pak lze pokládat např. kriminalistické evidence nebo tzv. srovnávací materiály.

Samozřejmě podle povahy jednotlivých stop se uplatňují odpovídající metody či postupy zkoumání. Není vždy pravidlem, že každou stopu je nutno zkoumat ryze vědeckými metodami. Tím je míněno, že mnohdy postačuje pouhé smyslové vnímání a rozumové zpracování vjemu, což je metoda, kterou je možno s jistou mírou nadsázky nazvat jako selský rozum. Nicméně je pravdou, že v současnosti se především v kriminalistické praktické činnosti stále častěji kromě zdravého selského rozumu využívá různých ryze vědeckých metod.

Pro vědní obor samotný je nutné stanovit její jednotlivé objekty. Při systemizaci jednotlivých objektů v kriminalistice je možné je roztrždit do tří částí:

¹ Musil J., Konrád Z., Suchánek J., Kriminalistika, 2. přepracované a doplněné vydání, Praha , C.H.Beck , r. 2004, s 4

Z čehož první část lze dále třídit:

- A) Předmět a systém kriminalistické vědy
- B) Místo kriminalistiky v systému věd
- C) Dějiny kriminalistiky
- D) Metodologie kriminalistické vědy
- E) Problematika kriminalistického učení o trestném činu
- F) Problematika kriminalistického učení o stopách a kriminalisticky relevantních informacích
- G) Obecné otázky metodologie kriminalistické praxe
- H) Obecné otázky metodiky procesu poznání trestných činů

Druhá část:

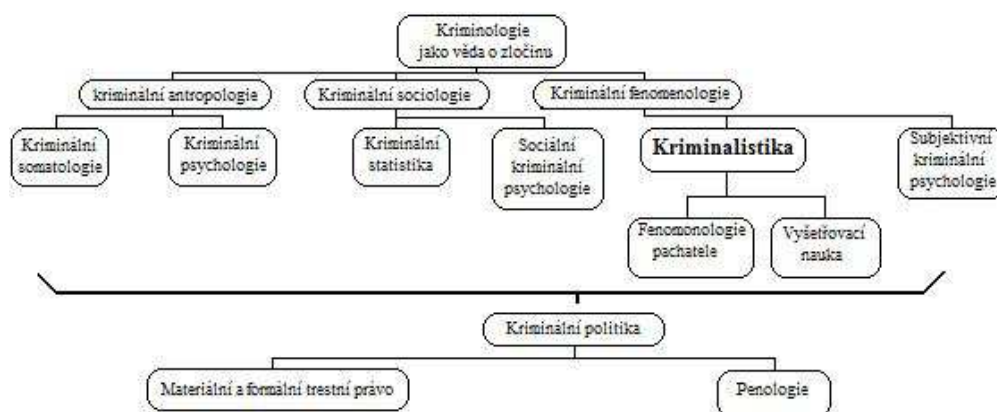
- A) Jednotlivé metody kriminalisticko-technické a expertizní činnosti
- B) Jednotlivé metody kriminalistické praxe kriminalisticko-taktického charakteru

Třetí část:

- A) Typické stopy daného druhu trestného činu
- B) Typické vyšetřovací situace vyskytující se v průběhu procesu poznání daného druhu trestných činů a způsoby jejich řešení
- C) Typické podněty k objasnění a vyšetřování daného druhu trestných činů
- D) Zvláštnosti předmětu vyšetřování daného druhu trestných činů
- E) Zvláštnosti aplikace dílčích metod kriminalistické praxe v počáteční etapě procesu poznání daného druhu trestných činů

- F) Zvláštnosti vytyčování kriminalistických verzí a plánování v procesu poznání daného druhu trestných činů
- G) Zvláštnosti aplikace dílčích metod kriminalistické praxe v následné etapě procesu poznání daného druhu trestných činů
- H) Zvláštnosti zapojení veřejnosti do procesu poznání daného druhu trestných činů
- I) Zvláštnosti kriminalistické prevence daného druhu trestných činů

Další důležité členění kriminalistiky v rámci systému vědních disciplín stanovil již zmíněný Hans Gross ve své příručce pro vyšetřující soudce jako systém kriminalistiky. Což znamenalo jedno z prvních zařazení kriminalistiky do systému věd.

Bez znalosti této problematiky není možné dostatečné zajištění objektivního odhalování a dokazování objektivní pravdy. Díky pochopení výše zmíněného vytvořila kriminalistická věda systém metod sloužící v boji proti zločinnosti a páčání trestné činnosti. Stejně tak jako ostatní vědy, napomáhá kriminalistika k ochraně společnosti a jejich občanů. Avšak určujícím není pouze objekt, ale také vymezení předmětu Kriminalistiky. Za předmět kriminalistiky je nutné pokládat jednotlivé zákonitosti v návaznosti na příslušné zkoumané objekty. Kriminalistika již od počátku svého vzniku bojovala proti zločinu a zároveň poskytnutí dostatečných nástrojů a prostředků k odhalování a zjišťování jednotlivých trestných činů. „Předmět kriminalistické vědy má objektivní charakter. V tomto smyslu můžeme říci, že je také nezávislý na vůli a vědomí vědce, i když vyjádření charakteru předmětu vědy je podáváno vědcem v myšlenkové formě, to je v jeho vědomí. Specifičnost předmětu kriminalistické

vědy určuje její vztah k jiným vědám, podmiňuje rovněž základní úkoly kriminalistické vědy: teoretické, metodologické, praktické.“² Za předmět kriminalistické vědy lze označit následující okruhy zákonitostí objektivního světa:

- „Zákonitosti vzniku, trvání a zániku kriminalisticky relevantních informací
- Zákonitosti vyhledávání, fixace a shromažďování kriminalisticky relevantních informací
- Zákonitosti vydělování kriminalisticky relevantních informací z jejich hmotného nositele nebo specifického prostředí
- Zákonitosti vzniku, analýzy a řešení kriminalistických situací
- Zákonitosti analýzy, interpretace, hodnocení a využívání kriminalisticky relevantních informací v zájmu rychlého, úplného a objektivního odhalování, vyšetřování a prevence trestných činů.“³

2.2. OBECNÝ VÝVOJ

Již od vzniku společnosti se v jejím středu čas od času objevovali jedinci, kteří se vyznačovali tzv. nežádoucím jednáním. Původně se toto problémové jednání potíralo nejrůznějšími tresty, až vznikla určitá nepsaná pravidla charakteristická pro každou společnost a její dobu. Nepsaná pravidla později vystřídala kodifikovaná (psaná) pravidla. Lze říci, že v minulosti měla každá doba charakteristický způsob usvědčování zločinců. Často velmi významným důkazním prostředkem byla výpověď svědka trestného činu nebo přímo výpověď obviněného. Počátky kriminalistiky, tak jak ji známe dnes, se začali utvářet koncem 19. století a to zpravidla ze dvou zdrojů. Jednak z tzv. empirických poznatků, které se získávali v justiční a policejní praxi a samozřejmě z přírodních a technických věd. V době svého vzniku nebyla kriminalistika považována za vědeckou disciplínu, ale spíše za jakýsi manuál příslušného soudce či policisty. S postupem času a na základě vývoje jednotlivých kriminalistických poznatků převládl názor, že nejde pouze o jakýsi pracovní manuál, nýbrž naplňuje znaky vědecké disciplíny.

² Pješčak J. a kolektiv, Základy kriminalistiky, Naše vojsko, r. 1974, s. 7

³ Porada V. a kolektiv, Kriminalistika, Plzeň, Aleš Čeněk, s.r.o., r. 2007, s. 14

Daný obor postupem času a na základě svého vývoje přešel z původních upravování metod a poznatků přírodních, technických a společenských věd k vlastnímu rozmachu své výzkumné činnosti. Díky tomuto rozmachu došlo ke vzniku řady kriminalistických pracovišť, který do jisté míry podpořily její další vývoj.

2.3. POSTAVENÍ

Po dlouhou dobu byla kriminalistika chápána spíše jako nedílná součást jiných věd. Spojována byla zpravidla s trestním právem. V posledních letech převládá názor, že kriminalistika je samostatná vědní disciplína. Potvrzení teze, že jde o samostatnou vědní disciplínu, nám dává předmět jejího zkoumání, který byl vysvětlen již výše. Řada vyspělých států podporuje samotný rozvoj kriminalistiky na základě zajištění výuky na středních a vysokých školách, které do jisté míry tento rozvoj podporují, především pak produkcí nových odborníků v tomto oboru.

Kriminalistiku můžeme zařadit do škály penitenciárních věd zkoumající trestnou činnost a další negativní společenské jevy. Velmi úzký vztah má kriminalistika ke kriminologii, která se zabývá dynamikou a příčiny kriminality. Příznačné či společné pro oba tyto obory je například osobnost pachatele či možnosti páčání trestných činů. Proto také často dochází k překrývání těchto oborů. Lze nalézt i vztah k tzv. viktimologii, která svou pozornost zaměřuje na oběti trestného činu.

Někteří, zejména zahraniční autoři pak řadí kriminalistiku mezi aplikované právní disciplíny. Přikláním se spíše k názoru těch autorů, kteří kriminalistiku vnímají jako samostatný vědní obor, byť je nutné konstatovat, že kriminalistika má svým charakterem nejbližší k právu, zejména trestnímu.

Kriminalistika ostatně napomáhá prosazování právních norem v běžném životě, což je skutečnost, která podporuje závěr o úzké provázanosti těchto dvou oborů. Nejužší vztah je pak k trestnímu právu procesnímu, kdy cílem je zde co možná nejefektivněji a nejpřesněji napomoci orgánům činným v trestním řízení. Pro společnost by mělo být prioritní, aby veškerá trestná činnost byla odhalena a po právu potrestána. Další velmi úzký vztah lze nalézt k trestnímu právu

hmotnému. Kriminalistika se především uplatňuje při vyšetřování takových jevů, které zákon označuje jako společensky nežádoucí a proto trestné. Provázanost k trestnímu právu hmotnému lze nalézt především v určení předmětu a stanovení jednotlivých mezí vyšetřování.

„Vztah kriminalistiky a trestního práva hmotného a procesního můžeme shrnout takto: Všechny tyto obory mají stejnou společenskou funkci, tj. chránit společnost před trestnými činy, každý z nich však k tomu používá jiné metody a prostředky. Trestní právo hmotné a procesní využívá právně normativní postup, kriminalistika postupy taktické, technické, organizační a metodické.“⁴ Velmi blízko má také ke správnímu právu, zejména pak k správnímu právu trestnímu a pak také k právu policejnímu, v němž jsou přímo kodifikovány některé specifické metody kriminalistické praxe (např. získávání poznatků o trestné činnosti, pronikání do zájmového prostředí, využití informátora apod.).

Pro rozvoj kriminalistiky byly rovněž velmi nápomocné podněty, které poskytly přírodní a technické vědy. Kriminalistika využívá řadu poznatků a podnětů z nejrůznějších oborů jako je matematika, fyzika, chemie, antropologie, biologie a další.

Kriminalistika tedy využívá veškeré možné vědecké prostředky, které může použít v boji proti zločinnosti. Je proto velmi obtížné držet krok se stále se vyvíjejícími novými poznatky a metodami. Proto je také velice těžko představitelné, že pouhá jedna osoba by co do svých vědomostí mohla obsáhnout veškeré možné poznatky potřebné k efektivnímu potírání kriminality. Tento problém je pak řešen budováním specializovaných týmů z řad odborníků.

Velmi úzký vztah má kriminalistika rovněž s forenzními disciplínami jako je soudní chemie, soudní inženýrství, soudní psychologie, soudní sexuologie, soudní lékařství, soudní psychiatrie, soudní biomechanika a další. Tyto obory jsou často využívány k vypracování znaleckých posudků, které napomáhají k objasnění trestné činnosti.

⁴ Musil J., Konrád Z., Suchánek J., Kriminalistika, 2. přepracované a doplněné vydání, Praha, C.H.Beck, r. 2004, s 4

2.4. SPOLEČENSKÁ FUNKCE KRIMINALISTIKY

Trestnou činnost lze označit jako koncentrované společenské zlo, které ohrožuje základní lidské hodnoty – život, zdraví, svobodu, čest a další hodnoty zakotvené v Ústavě ČR a Listině základních práv a svobod. Veřejností je problematika zločinnosti vnímána zvláště citlivě a strach z ní může mít na její řádné fungování neobyčejně destruktivní účinky. Kriminalistika svými poznatky a metodami významným způsobem přispívá ke kontrole kriminality v přijatelných mezích a to nejen tím, že pomáhá odhalovat jednotlivé trestné činy, nýbrž přispívá i k prevenci před těmito negativními jevy. Za velmi důležitou funkci kriminalistiky je považována tzv. humanizace trestního řízení. *„Kriminalistika napomáhá ochraně občanů před neoprávněným stíháním a před jinými nezákonnými postupy státních orgánů. Pokud se nevinný občan shodou nepříznivých okolností ocitne v nezáviděhodném postavení křivě obviněného, měl by být co nejrychleji očištěn. I když díky zásadě presumpce nevinny není obviněný povinen dokazovat svou nevinu, přece jen předložení vyvíňujícího důkazu je velmi vhodným prostředkem, jak bez průtahů přispět ke zjištění skutečného stavu věci a k vynesení spravedlivého rozhodnutí.“*⁵ Kriminalistika tak svými metodami napomáhá nejen orgánům činným v trestním řízení (policie, orgány veřejné žaloby, soudy) ale i obviněnému a jeho obhájci. Jednotlivé strany mohou důkaz vyhledat a navrhnout jeho provedení před soudem, přičemž není rozhodné, která ze stran trestního řízení důkaz opatřila. Často jsou tak metody kriminalistické praxe využívány nejen vyšetřujícími orgány, nýbrž i soukromými bezpečnostními službami či obviněnými a jejich obhájci.

Opomenout nelze ani generálně preventivní působení kriminalistiky. Díky popularizaci kriminalistiky v různých médiích jsou široké veřejnosti známé možnosti kriminalistické vědy a mnohé potenciální pachatele tato skutečnost může od páchání trestné činnosti odrazovat. Pochopitelně má zmiňovaná popularizace kriminalistických metod i svůj rub, neboť pachatelé, kteří jsou již rozhodnutí spáchat trestný čin, si pak počínají obezřetněji, čímž do jisté míry ztěžují práci kriminalistům pracujícím na místě činu.

⁵ Musil J., Konrád Z., Suchánek J., Kriminalistika, Praha, C.H.Beck, r. 2004, s 16

3. POČÁTKY KRIMINALISTIKY (NEJSTARŠÍ HISTORIE)

3.1. NEJSTARŠÍ CIVILIZACE

„Zločiny jsou staré jako lidstvo samo.“⁶ Jedna z prvních zmínek o zločinu se objevuje již v Bibli, kdy Kain zabije svého bratra Ábela. Tato událost je popsána v knize Genesis v kapitole čtvrté. Ábela donutilo k bratrovraždě nepřijetí oběti Bohem. Posléze byl Ábel Bohem potrestán, konr. zvláštním označením. Proto také hledání viníka provází lidstvo od nepaměti. Počátek kriminalistiky je převážně v literárních pramenech spojován s rozvojem přírodních a technických věd v 19. století. Z historických dějin lidstva je však patrné, že kriminalistické postupy a metody byly používány již daleko dříve. „*Již v počátcích lidské civilizace, jejího postupného vývoje, dělby práce a odpovídajících rozvrstvení tehdejší společnosti vznikla potřeba tvorby práva a stíhání těch, kteří normy práva porušovali. Dělo se tak samozřejmě metodami odpovídajícími dané době, kultuře a vyspělosti toho kterého kmene, etnické skupiny či národa.*“⁷

Poznamenán zločinností, ostatně jako každé jiné období lidských dějin, byl bezpochyby již starověk. Často určujícím v této dějinné epoše nebylo to, jaký druh trestného činu pachatel spáchal, ale spíše záleželo na osobě pachatele. Dávný příběh dochovaný v historických pramenech, který se udál v Římě, nebyl nikdy objasněn. Mám na mysli velký požár Říma, ke kterému došlo za panování císaře Nera. Tento panovník pak bývá v některých pramenech označován za pachatele onoho velkého požáru, který měl údajně nechat založit pro svoji básnickou vášeň. Pohled na hořící město měl v něm vyvolat žádanou inspiraci. Tehdejších vládců páchali řadu zločinů, pro které často nebyli potrestáni. Dopustil-li se zločinu obyčejný člověk, byl prošetřován městskou samosprávou, která pachatele odevzdala posléze soudu. Trestem za spáchaný zločin byla často smrt. „*Starověcí monarchové a vládců měli výborně organisovanou zpravodajskou službu, která je informovala o náladě lidu a varovala před chystanými spiknutími. Tito zpravodajové měli na dvorech tyranů význačná postavení – pokud nevyvstalo*

⁶ Wehner W., Šach zločinu-Dějiny kriminalistiky, Praha, Odeon, r. 1963, s. 7

⁷ Mareš J., Kriminalita ve starověku, Kriminalistický sborník, Praha, r. 1947, s. 115-116

*podezření, že vědí příliš mnoho.*⁸ Důležitým prvkem této doby pro vyšetřování samotné byla lidská pověřivost.

Počátky práva a spravedlnosti v určité formě je možné nalézt již v dávném Sumeru. V 19. století byla archeology nalezena řada hliněných tabulek, obdobně jako v Egyptě, obsahující různé sumerské právní dokumenty. Obsahem tohoto nálezu byly smlouvy, zápisy, testamenty, dlužní úpisy, stvrzenky, a různé soudní opatření. Na základě toho lze s jistotou říci, že studenti vyšších sumerských škol studovali právní obory, snažili se porozumět právní terminologii, zákonům a soudním rozhodnutím charakteristickým pro tehdejší dobu. Z těchto dávných časů se dochovalo jedno ze soudních rozhodnutí. Někdy kolem roku 1850 př. n. l. došlo v dávném Sumeru k vraždě. Pachatelé byli tři muži. Jak tomu tak bývá v detektivních příbězích, jedním z pachatelů byl zahradník. Dalším pachatelem byl holič a třetí blíže nespecifikovaná osoba. Z nepochopitelného důvodu oznámili vrazi manželce oběti, k čemu došlo. Ta však událost překvapivě zatajila a příslušným úřadům ji nenahlásila. Avšak ruka zákona byla dostatečně dlouhá již v této rané době. Nedlouho po činu byl upozorněn král Ur-Ninurta.

Projednání případu mělo na starosti shromáždění občanů nazývané soudní dvůr. Z daného shromáždění se dožadovalo odsouzení pachatelů devět zástupců a to odsouzení nejen samotných pachatelů, nýbrž i manželky oběti z důvodu zamlčení této události. Žena se však dočkala zastání ze strany některých členů shromáždění. *„Uváděli v její prospěch, že na vraždě neměla účasti a že má zůstat beztrestnou. Ostatní shromáždění souhlasilo s touto obhajobou. Zdůvodňovalo se to tím, že žena se nedopustila svým mlčením ničeho protiprávního, neboť, jak se zdálo, muž se o ni nestaral. Své rozhodnutí zdůvodnili zjištěním, že postačí potrestání těch, kdož skutečně spáchali vraždu. Proto byli nippurským shromážděním odsouzeni k smrti pouze tři bezprostřední pachatelé vraždy.“*⁹ Díky tomuto nálezu sumerského protokolu si může dnes každý vytvořit určitou představu o zákonodárství a právu ale i trestu doby tak dávné.

⁸ Musil J., Úvod do kriminalistiky, Vydání druhé, Praha, Policejní akademie ČR, r. 1998, s. 22

⁹ Kramer S. N., Historie začíná v Sumeru – Z nejstarších záznamů o projevech lidské kultury, Vydání druhé, Praha, Odeon, r. 1966, s. 66

Tento protokol byl nalezen ve dvou opisech, což nepřímě naznačuje, že rozhodnutí bylo v sumerských právních kruzích bráno za směrodatný nález. Dnes by mohlo být připodobněno k rozhodnutí Nejvyššího soudu.

Vedle Sumeru je také nutné uvést kriminální případ, jehož vyřešení a potrestání spadá do roku 1 100 př. n. l. v Egyptě za vlády krále Ramesse IX. Tato zmínka byla nalezena archeology v 19 st. n. l. v egyptském Wesitu. Z nalezených svitků bylo zřejmé, že již před 3000 lety existoval aparát, který je možný připodobnit k dnešní policii, který měl rozsáhlý strukturovaný systém informátorů. Informátoři, donašeči, špiclové, práskači či jemněji důvěrníci již v těchto dobách byli nezpochybnitelně důležitým prvkem k objasnění trestného činu. Policejní aparát, můžeme-li ho tak to v této době nazývat, byl často tvořen z tělesných strážů sloužících faraonu či králi. Za vlády Ramesse IX. byl tento koncept dotvořen a plně organizován po celé zemi. Správa hlavního města Wésedu byla koncentrována do rukou vezíra Chamwése. Město bylo posléze rozděleno na dvě části. Východní a západní. Východní část ovládal starosta nazývaný Pesjúr. Západ ovládal Pewero , který byl i vrchním velitelem policejního oddílu. Mezi těmito vysoce postavenými úředníky panovala nevraživost. Pesjúr využíval velmi často služeb již zmíněných důvěrníků, kteří ho informovali o nepravostech v obvodu svého soka. Po čase došlo v západní části města k rozsáhlým krádežím.

O vzniklé situaci informoval starosta Pewero svého vezíra. Starosta východní části využil situace a udal Pewera ze zanedbání povinnosti. Toto udání nebylo bráno vážně z důvodu, že informace byla získána od ne-příliš důvěrného zdroje. Informace pokulhávala především v nepřesném označení vyloupeného královského hrobu. Vezír Chamwés nemeškal. Byla vytvořena vyšetřující komise složená z Pewera, dvou policejních důstojníků, vezírova písaře, dvou vyšších kněží, správce pokladu a z eskorty policistů. *„O výsledku prohlídky dali vyhotovit podrobný a nanejvýš důkladný protokol. Je to – ač nejstarší protokol o „místním ohledání“ – vzorný příklad policejní práce.“*¹⁰

¹⁰ Wehner W., Šach zločinu-Dějiny kriminalistiky, Praha, Odeon, r. 1963, s. 9-10

Zprávu o výsledku společně se seznamem možných pachatelů předložil Pewero třem nejvyšším úředníkům. Došlo k následnému zatčení. Po důrazném nátlaku bylo přiznání získáno. „*První vyšetřovací protokol světa o tom zcela otevřeně praví: Přiznali poté, co byli dvojitými důtkami bití na rukou i nohou.*“¹¹ Cílem vyšetřujících policistů bylo především získání přiznání. Výsledek vyšetřování dále postoupili starostovi a králi. Král pověřil k vykonání trestu prvního božího sluhu a to ve vězení Amenrea. Bez zbytečných průtahů bylo vykonáno vše během jediného dne.

Je nutné říci, že staří egyptané lpěli na velmi přesném a důsledném policejním vyšetřování. Díky propracovaným obchodním cestám, karavanám a lidem nejrůznějšího původu docházelo v Egyptě té doby ke značnému nárůstu kriminality. Reakcí byl tlak především majetnějších vrstev obyvatelstva na zvyšování úrovně bezpečnosti. Byl tak vyvinut propracovaný ohlašovací systém. Jednalo se o soupisy obyvatel rozdělené do jednotlivých městských čtvrtí. Výsledkem jejich práce se stal první zatykač kriminalistické historie. Tento Alexandrijský zatykač byl vystaven na mladé otroky Hermona a Biona. Zatykač obsahoval jednak detailní popis zmíněných otroků ale i následnou odměnu za jejich dopadení či informaci, která by vedla k jejich dopadení.

Za zmínku stojí také národy rozprostírající se kolem středozevního moře, které se vyznačovali několik tisíciletí různými metodami mučení. V této době bylo velmi obtížné usvědčit viníka v případě, kdy se odmítl ke spáchanému činu přiznat. Z mého pohledu se není čemu divit, když přiznání viny znamenalo často trest smrti. Mučení tudíž v období starověku mělo dominantní pozici u řadu civilizací. Například v Řecku byli podrobováni mučení pouze otroci. Pro Řím byl v době císařské charakteristický tzv. „zločin proti majestátu“, což byl jakýkoliv skutek, který by mohl poškodit či se přičít samotnému císaři. Oběti nebyli pouze obžalovaný či možní pachatelé ale i svědci. Justinián, I. byzantský císař věnoval ve svém rozsáhlém právním díle Corpus Iuris Civilis přímo kapitolu „O výslechu“, kde detailně popisuje podrobnosti týkající se mučení. Toto se stalo zdrojem informací pro „svatou inkvizici“ aby tak mohli podrobit lidi mučení a získat údajnou pravdu.

¹¹ Wehner W., Šach zločinu-Dějiny kriminalistiky, Praha, Odeon, r. 1963, s. 11

V době středověku se vyvinul institut tzv. „božích soudů“. Mezi ně patřila například kotelní zkouška. Spočívala v tom, že do kotle vroucí vody se na dno ponořil kámen. Obviněný měl pak za úkol k prokázání své nevině tento kámen ze dna kotle naplněného vroucí vodou vyndat za pomoci své paže. Výrok o vině či nevině pak vynášel kněz po ohledání paže obviněného. Jak patrně, rozhodnutí, zda byl dotyčný vinen či nikoliv nespočívalo v shromažďování a hodnocení důkazů, nýbrž v těžko ověřitelném předpokladu, že nevinného „vyšší moc“ (v tomto případě Bůh) ochrání před popálením či podobnými útrapami. Z pohledu současné (nejen) právní vědy je taková „soudní praxe“ zcela nepředstavitelná. Dlužno podotknout, že hodnotit tehdejší vyšetřovací a soudní praxi prismatem současného poznání by nebylo zcela korektní, neboť je pochopitelné, že společenská organizace a instituce jsou do značné míry odrazem civilizační úrovně dané společnosti, byť lze v historii, a je to patrné zejména v renesanci, vysledovat, že právo a boj se zločinností zůstávalo oproti jiným vědám poněkud pozadu.

Vrátíme-li se opět k Egyptu, víme, že se členil do 42 správních okrsků v čele s monarchy. V této době funkci policejního vyšetřovatele zastával Saba hari Seker. Tato funkce nebyla jediná. Byl dále vyšetřující soudce a výkonný úředník. Platila zde stále ještě zásada oko za oko, zub za zub. Mírnější trest mohl získat pachatel, který poskytl součinnost. Bylo také nutné prokázat původ příjmů, což stanovil přímo zákon.

Ve staré Číně naopak platila zásada, že potrestání viníka je čistě soukromá věc. Postupem času byl vytvořen zvláštní systém tzv. desítkářů. Pověřený měl pak právo vstupu do obydlí a udržování pořádku. *„Na rozdíl od Evropy měla Čína již v 7. století psychologicky zaměřený právní a policejní systém. Každá smlouva měla písemnou podobu a byla opatřena otisky palců obou stran. Otisk palce znemožňoval padělání jména. Je známo, že daktyloskopie byla takto používána v 1. tisíciletí n. l. v Indii, ale otisky palců sloužili k prokazování totožnosti již ve staré Číně.“*¹²

¹² Straus J., Vavera F., a kolektiv, Dějiny kriminalistiky, Plzeň, Aleš Čeněk, s.r.o., r. 2012, s 28.

Athény byly proslulé velkou úplatností a hýřivostí majetnějších. Roku 549 př. n. l. vešly v platnost Solonovy zákony, které dělily obyvatelstvo do majetkových tříd. V Římě tomu nebylo jinak. Roku 753 př. n. l. došlo k vytvoření kvestury neboli finanční správy. Vedle kvestury byla dále zřízena i pořádková služba, ale ani ta nepostačila k potírání veškeré zločinnosti. Za nejvyšší trest bylo chápáno uvržení do klatby, které bylo posléze vystřídáno trestem smrti.

3.2. GERMÁNSKÉ KMENY

Po historickém stěhování národů obsadili germánské kmeny nemalou část evropského kontinentu. Vytvořili zcela nový řád, který přinesl nový pohled na zločin a jeho potírání. Germáni trestali jen nejzávažnější zločiny, zbytek nepřikládali velkou váhu. Trest si zasloužil pouze ten, kdo se provinil zločinu proti kultu, svatokrádeží, vyloupením svatyně nebo nečestným či zbabělým chováním v boji. V takovém případě si provinilec zasloužil trest nejvyšší, tedy smrt. Zpravidla byla poprava vykonávána oběšením či utopením. Roli soudce zde zastával kněz. Výkon trestu byl chápán jako prosba pro odpuštění, adresována bohu. *„Všechna ostatní provinění (krom těch, která jsme právě uvedli) však nestíhá kmen, nýbrž rod toho, kdo byl činem postižen. Jsou to víceméně soukromé záležitosti. Pachatel a poškozený stojí proti sobě jako dvě málem rovnoprávné osoby, a je to jejich věc, jak se spolu vypořádají. Rodina má veškerou volnost provinilce stíhat nebo nestíhat, neboť v raném středověku není – a to je příznačné pro rozvoj germánského boje proti zločinu – žádný veřejný žalobce, který by se o své újmě domáhal stíhání zločinu. Povstane-li rod poškozeného proti pachateli, pak ne snad aby ho potrestal v našem dnešním smyslu, nýbrž aby požadoval na rušiteli zákona zadostiučinění. Jestliže je splní, je vše zase v pořádku. Jestliže ne, pak ovšem musí počítat s tím, že je bez pomoci vydán na pospas nepřátelskému rodu. Zabijí-li ho, nikdo po něm ani nevzdechne, žádná vrchnost nepožene vraha k odpovědnosti, ledaže by ho pomstil vlastní rod.“*¹³

Možností byl samozřejmě útek daného provinilce. Zde by však dával všanc jednak svoji čest, jméno svého rodu, ale i možnost klatby a označení za psance. Znamenalo by to pro daného psance žít na okraji společnosti. Každý pak

¹³ Wehner W., Šach zločinu-Dějiny kriminalistiky, Praha, Odeon, r. 1963, s. 22

měl nárok na jeho usmrcení. Toto vše se stalo jakýmiisi základy prapůvodního trestního práva, je-li možné to tak označit, který se dále vyvinul ve výrazný systém.

Díky postupnému selektování na majetnější a méně majetnou třídu lze začít hovořit ve středověku o kriminalitě. Nemajetná třída trpěla hladem a byla donucena krást a loupit. Což z jejich strany bylo do určité míry dáváno za vinu majetnějším. Vznikaly nejrůznější loupežnická seskupení, jejichž útoky trpěli nejen šlechtici ale i obyčejní rolníci, obchodníci a ostatní běžní lidé. Již za doby vlády Karla Velikého se prototyp „kriminálního“ stával loupežník. Proto také až do 19. století byly tyto loupežnické bandy chápány jako zdroj kriminality ve společnosti. Boj proti kriminalitě a její prevenci připadalo v úvahu až ve chvíli vytvoření určité státní nebo říšské moci, což přišlo až za vlády franckých králů.

Doba a především nárůst kriminality podněcovala k nutnosti vytvoření správních úřadů, policie, soudnictví a v neposlední řadě i jednotlivých zákonů. Za vlády Karla Velikého lze poprvé hovořit o tzv. „vědomé kriminální politice“. Pokud to povaha věci neumožňovala, byl uložen prostřednictvím státních orgánů veřejný trest. Do jisté míry byl však stále tento systém primitivní. *„Vezměme třeba vraha, svobodného muže. Za zločin mu byla uložena pokuta ve výši 600 solidů, obrovský obnos, uvážíme-li, že kráva tenkrát stála jeden solidus. Samozřejmě že se taková pokuta ve většině případů nedala zaplatit, muž uprchl do lesů a rozmnožil loupežnickou bandu o dalšího členu. Na druhé straně se rozestupovala propast mezi chudými a bohatými natolik, že i tělesné tresty se daly vyplatit pokutou. Tak přišel chudák, který se nějak provinil, o paži, zrak, nebo život, ale bohatý doslova vyklouzl se smyčky.“¹⁴*

Stále však tento systém poskytoval předpoklad v boji proti zločinu. O několik století později, nebylo dosaženo o moc více, než přinesl systém Karla Velikého. *„V kapitulárech, jakési sbírce zákonů a nařízení, se dočteme, jak se tenkrát stíhaly zločiny: Ve všech okresech nebo hrabstvích byla připravena „porotní kolegia“, která oznamovala a zaznamenávala zločiny spáchané ve svých obvodech, a jejichž členové vystupovali také jako hlavní svědci v dalším soudním*

¹⁴ Wehner W., Šach zločinu-Dějiny kriminalistiky, Praha, Odeon, r. 1963, s. 24

řízení. Cestující královští soudci pak odsoudili delikventy v průběhu zvláštních soudních dnů. Ale jako soudci, žalobci nebo svědci směli vystupovat jenom „svobodní“. „Policie“ se ovšem snažila ze všech sil, aby loupežníkovi, čili nejnebezpečnějšímu zločinci tehdejší doby, ztěžovala život. Zákon každému zakazoval poskytnout loupežníkům přístřeší, stravu nebo dávat jim peníze. Obyvatelé byli povinni zločince udat nebo zadržet. Zcela moderní je povinnost královského úředníka hlásit trestné činy i do sousedních krajů, aby tam mohl být stíhán zločinec, který se přesunul na jiné svrchované území. Ba, úřad měl právo pronásledovat uprchlého loupežníka nebo vraha až za hranice vlastního kraje, „spěchati“ za ním, jak se tenkrát říkalo, a zadržet ho, kdekoli byl dopaden.“¹⁵

Základy vyšetřovacích způsobů položené ve francké říši se jeví velmi nadějně. Alespoň doposud. Avšak v návaznosti na úpadek říšské ústřední moci úloha boje proti zločinu byla rozdělena na duchovní, světská knížata, ale i města. Pokud se za vlády Karla Velikého hovořilo o myšlence vzniku „policie“, příští staletí tomu ani trochu neodpovídali. Stále ještě existovala klatba a její následky. „Dá se říci, že takto vznikla i první pátrací kniha dějin. Byla-li už začátkem 13. století klatba všude veřejně prohlašována, existovala koncem tohoto století „liber proscriptorum“, „kniha klatby“, do níž byly zapsány všechny osoby, které propadli říšské klatbě a staly se tak „psanci“. V této listině ovšem nebyli zapsáni loupežníci, zloději a násilníci, klatba byla totiž v hlubokém středověku vyhlášena většinou jen pro „neuposlechnutí pŕhonu“ to znamená v případě, kdy zločinec neuposlechl výzvy zodpovídat se před soudem.“¹⁶

Později se vytvořil nový právní systém, který vznikl z germánských právních představ. Nazývané „obžalovací metodou“. Proti sobě vystupovaly dvě strany. První strana byla strana poškozená, které byla způsobená určitá újma. Na druhé straně pak osoba, která újmu způsobila.

¹⁵ Wehner W., Šach zločinu-Dějiny kriminalistiky, Praha, Odeon, r. 1963, s. 24

¹⁶ Wehner W., Šach zločinu-Dějiny kriminalistiky, Praha, Odeon, r. 1963, s. 25

„Usvědčení indiciemi, dnes běžně užívaná a nezbytná metoda kriminální praxe, bylo ve středověku jakoby neznámé. Kdo se nepřiznal nebo nebyl vyšší mocí prohlášen vinným, nemohl být odsouzen.“¹⁷ Pachatel byl tedy předveden před soud, kde došlo k veřejnému, ústnímu přednesení před soudci. Žalobce přednesl svou žalobu. Poškozený musel složit tzv. „doplňovací přísahu“, která sloužila jako potvrzení pravdivosti jeho tvrzení. Další povinností poškozeného, kterou ukládal soud, bylo přivést svědky. V případě že obviněný s žalobou nesouhlasil, měl dvě alternativy. Složit očištnou přísahu za podmínky, že byl tzv. svobodný člověk. Často na důvěryhodnosti přísahy pomohlo, když byla podpořena přísahou některé důležité osoby. Avšak často soud tuto možnost nepovoloval. Proto obviněnému zbývalo jednak souboj nebo boží soud. Středověk ve svých dobách byl velmi často ovlivňován náboženstvím a to i v aspektech práva či bezpráví. *„Zločin je porušení Bohem stanoveného řádu světa.“¹⁸* V této době panovala představa, že stojí-li žalobce a žalovaný proti sobě, souboj by měl vyhrát ten, na jehož straně je pravda. Byly však případy kdy přísaha či souboj nemohli být uskutečněny, ať už z důvodu nedostatku spolupřísežníků či neschopnost vykonat souboj. V takovém okamžiku byl uplatňován institut božích soudů, o kterých bylo zmíněno výše. Lidé věřili, že živly země, oheň a voda využívá Bůh pro zjištění pravdy. Ať už to má být usvědčení zločince či záchrana nevinného. Tyto boží soudy někdy nazývané také ordálie mohly být uskutečňovány pouze za přítomnosti kněze, později spadali výhradně do pravomoci církevních soudů. „Jedno z nejranějších svědectví, které připouští boží soud středověku jako důkazní prostředek, pochází z roku 895. Triburský koncil tenkrát rozhodl: *„Jestliže je urozený nebo svobodný muž obžalován před synodálním soudem a popírá svou vinu, složí z dvanácti svobodnými očištnou přísahu, jestliže byl však již někdy předtím dopaden pro krádež nebo křivou přísahu nebo křivé svědectví, pak nemá býti připuštěn k přísaze, nýbrž necht' se očistí jako nevolník zkouškou vroucího kotle nebo žhoucího železa.“¹⁹*

¹⁷ Wehner W., Šach zločinu-Dějiny kriminalistiky, Praha, Odeon, r. 1963, s. 25

¹⁸ Tamtéž, s. 27

¹⁹ Tamtéž, s. 27

Svobodní, kteří ztratili možnost očistit své jméno přísahou, či nevolníci, byli přímo podrobeni božímu soudu. Možností bylo hned několik. Zkouška ohněm spočívala v tom, že obviněný musel holou rukou přemístit rozpálené železo. Známa byla také ordálie „žhnoucích radlic“. Zde bylo nutno přeběhnout po dvanácti rozžhavených radlicích. Zkouška vodou tkvěla ve svázání možného viníka a ponoření do vody. Pokud se obviněný vynořil, byla prokázána jeho vina. Když byl nevinen, šel ke dnu. Dochovali si zprávy, že čas od času někteří obvinění vyšli z těchto zkoušek bez újmy, ať se to zdálo skoro nemožné. Rozhodovali také puchýře a spáleniny. Pokud se obviněnému rány zhojily bez komplikací, byl prohlášen za nevinného. Pokud však rána hnisala, pravda byla dokázána a obviněný byl vinen. *„Z dnešního pohledu byly daleko bezpečnější ordálie křížového rozsudku, chlebního rozsudku, zkouška svátosti oltářní, soud při márách nebo zkouška při mrtvole. Stačilo mít tvrdou povahu, která si nedělala svědomí z rouhání, aby obviněný při těchto zkouškách obstál. Je pravděpodobné, že vrazi nebo loupežníci měli takovou povahu.“²⁰*

Křížový rozsudek byl především otázkou vůle. Úkol zde byl, že žalobce a obžalovaný stáli se zdviženými pažemi naproti kříži a mezitím kněz předčítal modlitby. Záleželo, komu paže klesne dříve. Smysl chlebního rozsudku byl dán v polknutí sousta chleba, nad kterým se pronášeli formule. Pokud sousto bylo polknuto hladce, obviněný byl prohlášen za nevinného. Až do 16. století se v Německu udržel soud při márách, který absolvovali hlavně vrazi. Domnělý vrah se musel dotknout mrtvoly. Pokud mrtvola začala krváčet, byl to jasný důkaz viny. Boží soudy společně s očistnou přísahou a soubojem fungovali jako stěžejní důkazní prostředky středověké kriminalistiky alespoň do doby platnosti germánského práva. Posléze začala být Evropa ovládána daleko brutálnějším systémem, než byly původně boží soudy. Do vyšetřovacího procesu se dostal institut mučení, který zužoval Evropu od pozdního středověku až do novověku.

²⁰ Wehner W., Šach zločinu-Dějiny kriminalistiky, Praha, Odeon, r. 1963, s. 28

Mučení zužovalo evropská města po 300 let. Dnes je skoro nepředstavitelné jak v takové to době, kde vývoj a postup ve vědě se hrnul kupředu, stačily pro kriminalistickou praxi tyto metody. Tento systém platil pro Evropu až do 14. století. Později měly na právní systém velký vliv římské právní pojmy. Díky nejstarší právnické fakultě bylo římské právo s prvky práva kanonického zavedeno ve Svaté říši římské národa německého.

3.3. INKVIZIČNÍ PROCES

Germánský proces byl odsunut do pozadí a na jeho místo usedl proces inkviziční. Na rozdíl od germánského procesu, který byl ústní a veřejný, pro inkviziční bylo charakteristická forma tajná a písemná. Role soudce se zde rapidně mění. Stává se jakýmsi vyšetřujícím úředníkem. Pro germánský proces bylo směrodatné především výpověď svědka. To však neplatí pro proces inkviziční, který je ovládán především přiznáním domnělého pachatele, k odsouzení a trestu bylo nutné získání přiznání. Veřejné řízení bylo tedy zrušeno a to za papeže Inocence IV. a nahrazeno procesem inkvizičním. Povinnost, která byla dána zákonem, bylo udat kacíře. K vynucení přiznání byly povoleny mučící metody. Inkviziční proces se tedy postupem času a zdomácnění v nejrůznějších evropských městech stává součástí trestního procesu. Běžně se tyto metody objevovali až do 19. století. Dvě staletí ovládalo Evropu mučení bez výraznější změny těchto barbarských metod. Byla objevena Amerika, vynalezen knihtisk, vycházeli nejrůznější díla humanistického zaměření. Právní a kriminální praxe se však doposud nedočkala žádného pokroku. Stále se nacházela tam, kde byla před dvěma staletími.

Až v první třetině 16. století se určitá skupina lidí zaměřila na možnost právní reformy a v návaznosti s tím i kriminalistická (vyšetřovací) praxe. Jednou z nejméně výraznějších osobností, které prosazovaly tuto reformy, byl svobodný pán ze Schwarzenbergu a z Hohenlandsbergu. Zastával důležitou funkci jakožto člen říšské vlády. Působil také v zabránění uskutečnění Wormského ediktu, tedy klatby proti Martinu Lutherovi. Roku 1507 se stává autorem řádu hrdelního. Velkým inspiračním zdrojem se mu stala jeho dokonalá znalost domácího a

cizího práva a samozřejmě jeho soudcovská praxe. Na těchto základech stavěl Říšský trestní zákoník, který byl schválen pět let po smrti Schwarzenberga.

Po vydání „Hrdelního trestního řádu“ nebylo mučení stále odstraněno ani krutost trestů nebylo obměkčena. Slušní a spořádaní lidé dopláceli na příkoří ze strany zločinců, proto také žádali jejich exemplární potrestání. „Hrdelní trestní řád“ neboli Carolina měla za cíl odstranit zneužívání útrpného práva a pro důkazní řízení vytvořit ustálený soubor předpisů vyšetřovací praxe. Původní obecné zvyklosti byly velmi obtížně odstranitelné. Přesto „Hrdelní trestní řád“ zaujímá významné místo v historii kriminalistiky. Po několika desetiletích byl veškerý možný pokrok opět zahánán do kouta. Evropa v této době žila čarodějnickými procesy. Od roku 1484 docházelo k rozsáhlým pronásledováním čarodějnic. Ty, které byly chyceny, podrobovali nelidským mučením a těm nejpřísnějším trestům. Tyto procesní metody se zanedlouho stali součástí vyšetřovací praxe. Zlom přichází roku 1769 kdy na základě rozkazu Bedřicha Velikého je zakázáno v Prusku mučení. Po Prusku následovalo Rakousko roku 1776 a následně Francie roku 1789.

4. VÝVOJ KRIMINALISTIKY VE SVĚTĚ

4.1. HENRY A JOHN FIELDINGOVI

„Na počátku určitého systematictějšího bádání byl velký průkopník v boji se zločinem, Angličan Henry Fielding, britský prozaik, básník, dramatik, a také právník. Pocházel z chudé, ale vážené aristokratické rodiny. Jako právník dokázal vnést do systému anglické justice nový řád. Sjednotil zájmy spravedlnosti v boji proti zločinu.“²¹Jeho bratr John ve funkci smírčího soudce se zasadil o vydávání čtvrtletních londýnských listů o hledaných zločincích.

Henry Fielding sestavil první detektivní sbor v boji proti zločinu a bezpráví. Následně po nástupu rovněž do funkce smírčího soudce se pokusil o řadu reformních kroků. Velmi důležitým počinem bylo založení prvního detektivního sboru světa tzv. Bow Street Runners. Činnost tohoto sboru byla tajná, to však nemělo dlouhé trvání. Později prosadil též celkovou péči o veřejný pořádek, pěší patroly a jízdní hlídky. *„Ačkoli byl John Fielding slepý, traduje se o něm, že rozpoznal podle hlasu na tři tisíce zločinců, a to i s odstupem několika let.“²²* Byl také z hlediska historie chápán jako první policista, který si dozajista uvědomoval velký význam preventivního boje proti zločinnosti především pak u mladistvých delikventů. Celkově se zabýval otázkou resocializace nejchudší a problémové vrstvy.

4.2. EUGEN FRANCOIS VIDOCQ

Ve státech evropského kontinentu ke konci 18. století již existovali nejrůznější policejní organizace, jejichž hlavní cíl bylo sledování a odstraňování politicky nepohodlných osob, a boj se zločinností byl odsunut na druhou kolej. *„Ve stejné době stál Eugene Francois Vidocq, rodák z Arrasu, trestanec, který uprchl z transportu na galeje, kam byl na osm let neprávem odsouzen za padělání žádosti o propuštění spoluvězně, před osudovým rozhodnutím. V Pařížském úkrytu u své přítelkyně byl svými komplici naváděn k páchání další trestné činnosti a*

²¹ Straus J., Vavera F., K vývoji a systematizaci kriminalistiky, Praha, r. 2007, s. 6

²² Dlouhý M., Osobnosti světové kriminalistiky (1), Kriminalistický sborník, Praha, r. 1994/1, s. 38

*vydírání pohrůžkami prozrazení policii. V této době začal své společníky nenávidět a opovrhovat jimi.*²³ Vidocq skoro po 10 letech nabídl svou pomoc a znalosti v boji proti zločinu šéfovi druhého oddělení monsieuru Henrimu.

Později se z něj stává pro zločince obávaný detektiv, který již za svého života dosáhl značného respektu. Svou činností se zasadil o založení první kriminální policejní

centrály světa, pařížské Sureté, která se svoji slávou a věhlasem vyrovnala i Scotland Yardu nebo Federal Bureau of Investigation. Díky jeho dobrodružné povaze získal v mládí jako zločinec takové schopnosti a dovednosti, které posléze praktikuje v boji proti zločinu na druhé straně barikády. V jediném roce dokázal zadržet 812 nejrůznějších zločinců. Později si otevřel soukromou detektivní kancelář a roku 1857 umírá. Po odchodu Vidocqa skupina Sureté přežila ještě čtyři politické převraty, které skupinu spíše stmelovali a upevňovali jejich sílu a zapálení pro věc. Z Vidocqa osobního archivu byl později vybudován rozsáhlý byrokratický aparát, který obsahoval téměř 5 000 000 kusů.

4.3. SCOTLAND YARD

Scotland Yard je v současné době jeden z velkých pojmů, v jejichž souvislosti se vybavuje řada tajemných vražd a jejich překvapivých vyřešení. Ať již podle legend nebo skutečností více či méně blízcí se pravdě, sloužili této policejní centrále nejschopnější detektivové tehdejší dob. Skutečnosti, které vedly k zformování Scotland Yardu, tak jak ho známe dnes, bylo několik. Důležitý byl okamžik, kdy se stal Robert Peel ministrem vnitra. Jeho hlavním

²³ Dlouhý M., Osobnosti světové kriminalistiky (1), Kriminalistický sborník, Praha, r. 1994/1, s. 79

cílem bylo vytvořit nový trestní zákon, dosáhnout emancipace katolíků a zároveň vytvořit velkoměstskou policii.

Do té doby Londýn disponoval pouze jízdni patrolou a nedostatečně organizovaným oddílem konstáblů. Charakteristické pro tuto dobu byla nedostatečná spolupráce a centralizovanost. Postupně Peel zavedl tzv. denní patroly, složené z 27 mužů. Později byla vytvořena funkce hlavního konstábla, který měl na starost podřízená mužstva. Tyto dílčí záměry měly přispět k velké reformě, kdy měla být vytvořena jedna policejní ústředna. Původní systém a organizace byla postupně odsouzena k zániku a na toto místo mělo nastoupit něco naprosto nového a převratného.

Samozřejmostí bylo zajištění pracovních prostor pro jednotlivá policejní oddělení. Východiskem se stalo prostranství, kde se nacházel Whitehallský palác neboli komplex budov, jenž místní nazývali Scotland Yard. *„Bylo to místo, kde skotští králové přebývali při návštěvě Londýna. Doslovný překlad zní "Skotský dvůr".“*²⁴ Roli vedoucích metropolitní policie se zhostili plukovník Charles Rowan a advokát Richard Magne. *„Tito dva muži, kteří nemohli postupovat podle žádného vzoru, postavili v klidné a věcné práci doslova z ničeho policejní moc, která si během několika let dovedla získat vážnost a uznání. Především proto, že přísně dbali, aby nebyl nikdy porušen článek ústavy, zaručující občanskou svobodu.“*²⁵ Hlavními cíly a úkoly byl boj se zločinem, zajišťování bezpečí osob, majetku a veřejného pořádku. Ve svých prvních letech působení představovali spíše ochranou policii než detektivní sbor.

Scotland Yardu byl později přeměněn na Criminal Investigation Department. Reforma Scotland Yardu byla nevyhnutelná, pokud se chtěla posunout dále a udržet krok s neustálým vývojem. V čele CID stál Vincent Howard. Často spolupracoval s tiskem, využíval i služeb tzv. provokatérů. Přesto francouzská Sureté, byla daleko modernější, jelikož CID doposud nedisponovala žádnými technickými prostředky. Navzdory tomu však CID zaznamenala

²⁴ Scotland Yard, 13.3.2013, <http://www.kriminalistika.eu/policie/skotland.html>

²⁵ Wehner W., Šach zločinu-Dějiny kriminalistiky, Praha, Odeon, r. 1963, s. 71

důležitý vývoj. „V roce 1970 měl Scotland Yard 20 000 policejních úředníků a dalších zaměstnanců, včetně 500 žen, kteří měli na starosti 8 milionů obyvatel.“²⁶

4.4. ALAN PINKERTON

„Na rozdíl od Evropy, kde již po několik let pracovaly policejní organizace v podobě francouzské Sureté a britského Scotland Yardu, byla v této oblasti situace za oceánem, ve Spojených státech amerických více než svízelná. Byla způsobená vzájemnou vzdáleností, ale také odlišností životního stylu mezi městy na východních pobřežích a osadami na západních prériích. Spravedlnost byla zajišťována převážně svépomocí a prostřednictvím smírčích soudů, marshallů a šerifů, u nichž se velmi často projevovala korupce.“²⁷ Amerika byla zmítána prvním gangem té doby, tvořena nejen členy rodiny Reno. John Reno měl velmi pestrý kriminální život a to až do doby, kdy ho místní šerif zatkl za krádež jedenácti set dolarů ve zlatě. Ve vězení ale dlouho nepobyl. Vliv Renů následně prudce stoupal a málokdo se odvážil odporovat.

Postupně tento gang obsahoval přes sto členů od zabijáků, vrahů až po kasaře a další zločince. Často se zaměřovali na loupeže v bankách, které představovaly velký zisk. Nebylo jim však cizí ani násilné vraždy či padělání bankovek. 6. října 1866 tento gang uskutečnil první železniční loupež v dějinách. V úmyslu měli přepadnout vlak společnosti Adams Express Company, klienta soukromé detektivní kanceláře Pinkerton. Majitel společnosti

²⁶ Straus J., Vavera F., a kolektiv, Dějiny kriminalistiky, Plzeň, Aleš Čeněk, s.r.o., r. 2012, s 32.

²⁷ Dlouhý M., Osobnosti světové kriminalistiky (2), Kriminalistický sborník, Praha, r. 1994/2, s. 16

Allan Pinkerton, měl za úkol shromáždit veškeré možné informace o gangu Renových. Ve chvíli kdy získal přehled o dané situaci, zahájil protiútok.

„Dostal jedinečný nápad: již o týden později si v Seymouru otevřel bar jistý Dick Winscott, Pinkertonův agent, jehož stálými hosty a následně ochránci se stali Renovi. Díky tomu mu prozradili i plány svých „obchodů“. Na popud Allana Pinkertona se Dickovi s použitím nově vynalezeného fotografického aparátu podařilo vyfotit bratry Renovy.“²⁸ Fotografie se tak stává podkladem pro vydání zatykače. Pinkertonští agenti mají díky fotografii přehled o pohybu bratrů Renových. Po loupeži pokladny s obnosem 22 000 zlatých v hrabství Daviess dochází k legalizovanému únosu pomocí lsti. A tím dostává šéfa gangu Johna Rena na 25 let do káznice. Vyhnul se tím jasné smrti, kdy rozlícený dav násilně usmrtil jeho bratry. Tento případ Allana Pinkertona proslavil po celé zemi. Spolupracoval také s policií v Chicagu a přicházelo stále více a více soukromých nabídek.

Nakonec na základě množství nabídek a úspěchů se Allan Pinkerton rozhodl založit soukromou detektivní agenturu Pinkerton's National Detective Agency, jejímž logem se stalo široce otevřené oko. Na počátku svého působení obsahovala agentura 9 zaměstnanců a následně se rozrůstala. Její úlohou bylo výhradně kriminalistická činnost a ochrana majetku. Příjmy získával na základě pevné sazby za najmutí pracovníka nikoli pouze honoráře za dosažený úspěch. Častou pomůckou, které se hojně využívalo, byla fotografie. Allan Pinkerton při své činnosti vytvořil první album zločinců ve spojených státech. Této agentuře se podařilo zlikvidovat nejnebezpečnější zločinecké skupiny a položila základy pro organizovanou celoamerickou kriminální službu, na kterou později navázala současná FBI.

4.5. ALPHONSE BERTILLON

Alphonse Bertillon pomohl vyvést Sureté z navenek skryté krize, v níž se nacházela a nastolil tak novou éru v kriminalistice. *„Kupř. evidence zločinců se rozrostla na 5 mil. karet a vzhledem k tomu, že rutinní popisy pachatelů*

²⁸ Straus J., Vavera F., a kolektiv, Dějiny kriminalistiky, Plzeň, Aleš Čeněk, s.r.o., r. 2012, s 35.

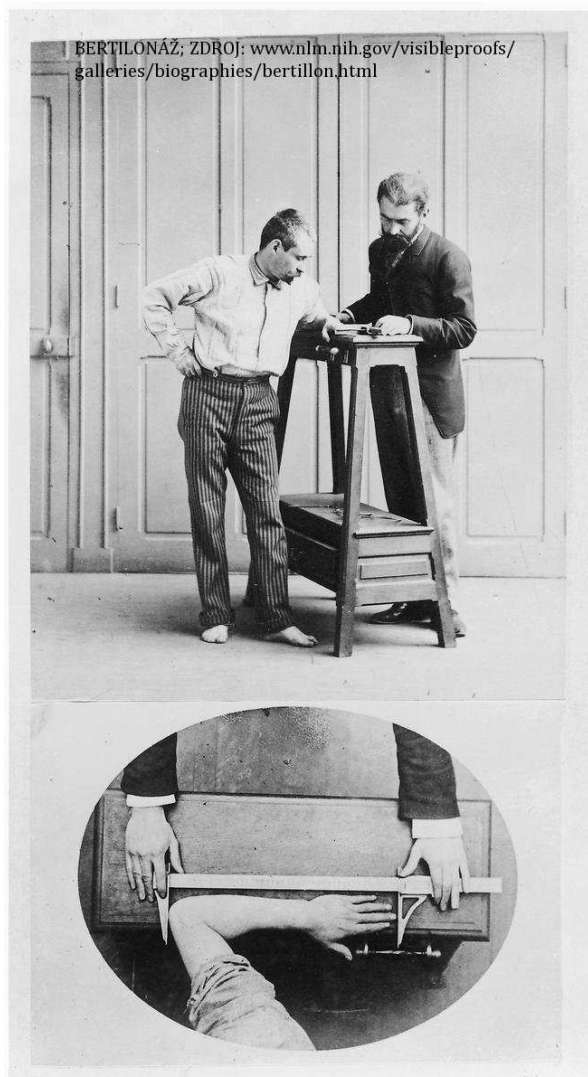
zpracovávané policejními inspektory díky používaným pojmům „velký“, „malý“, „průměrný“ apod. pasovaly na tisíce lidí, se stala zcela neúčelnou.“²⁹ Díky vlivu svého otce, váženého lékaře, statistika a vicepresidenta „pařížské antropologické společnosti“ dr. Louise Adolphe Berttilona nastoupil mladý Berttilon 15. 3. 1879 do funkce pomocného písaře na pařížské policejní prefektuře.

„Tento rok je všeobecně považován za zrod první identifikační metody a tedy moderní kriminalistické vědy.“³⁰ Náplní Bertillonovi práce bylo vyplňování evidenčních karet zločinců, jejich popisy a zařazování do evidence, která se nepoužívala. Ať už špatné pracovní podmínky nebo neúčelnost jeho práce, ho vedli ke zdokonalení stávajícího systému. Díky otcově antropologické průpravě se snažil zhodnotit tyto poznatky pro využití v policejní praxi. S nárůstem obyvatelstva a lidské populace vůbec, samozřejmě rostla kriminalita a počet zločinců rapidně vzrůstal. Bylo proto nezbytné vytvořit nějakou novou, neotřelou metodu. „Navázal na závěry Belgičana Lamberta Adolpha Quételeta, který tvrdil, že na světě neexistují dva lidé se zcela stejnými tělesnými rozměry, že velikost některých kostí se u dospělého člověka nemění a v neposlední řadě, že možnost najít dva lidi stejné výšky se rovná poměru 4 : 1. Během měsíce srpna Alphonse Bertillon vypracoval návrh identifikační metody, která spočívala v podchycení čtrnácti tělesných rozměrů nepodléhajících během života změnám, čímž by byla pravděpodobnost záměny zločinců 286 435 456 : 1. Praktická měření

²⁹ Dlouhý M., Osobnosti světové kriminalistiky (7), Kriminalistický sborník, Praha, r. 1994/7 s. 311

³⁰ Straus J., Vavera F., a kolektiv, Dějiny kriminalistiky, Plzeň, Aleš Čeněk, s.r.o., r. 2012, s 32

prováděl Bertillon před počátkem pracovní doby ve věznici La Santé. Svou činností se stal terčem posměšků měřených vězňů, personálu věznice, ale také i kolegů z policejní prefektury. Písemně zpracovaný návrh odeslal ještě v srpnu policejnímu prefektovi Lousi Andrieuxovi.“³¹

Odpověď ale nedocházela. Mladý Bertillon na toto nehodlal přistoupit a proto sepsal ještě složitější a odbornější dopis. Policejní president na druhý dopis reagoval formou, že nechal Bertillona předvolat osobně, aby svůj dopis obhájil. Což znamenalo pro Bertillona velký problém a přednáška u policejního presidenta dopadla

neslavně. Jeho životní šance přišla v zimě roku 1882. Došlo k odstoupení původního prefekta a na jeho místo nastupuje muž jménem Camecassea. Tento muž o něco přístupnější a otevřenější uvědomující si přežitky a zastaralost původních metod si zavolał Bertillona. „Po jejich rozhovoru se konečně uskutečnil převrat, na nějž osmadvacetiletý policejní pisař tak dlouho čekal. Camecasse dal svému zaměstnanci dvě pomocné síly, zvláštní kancelář a tři měsíce času. Do toho termínu měl Bertillon objevit „recidivistu“ výhradně pomocí své metody.“³²

³¹ Dlouhý M., Osobnosti světové kriminalistiky (7), Kriminalistický sborník, Praha, r. 1994/7, s. 311

³² Wehner W., Šach zločinu-Dějiny kriminalistiky, Praha, Odeon, r. 1963, s. 8

Tato podmínka byla těžko proveditelná. Přesto započal oficiálně svou měřicí a registrační činnost. Postupoval velice precizně a systematicky. Počátkem roku 1883 obsahovala evidence 500 karet. V únoru téhož roku to bylo již 1600 karet. Rozhodující však bylo, zdali se registrační systém osvědčí. Doposud však nikdo nebyl k Bertillonovi předveden podruhé, aby se účinnost systému potvrdila. Ke konci šibeniční lhůty se ke štěstí Bertillona systém potvrdil, předvedením malého zlodějčka jménem Dupont. *„Dne 21. února 1883 uveřejnil bulvární pařížský tisk první zprávy o případu Dupont – Martin a o Bertillonově identifikačním systému. Zůstaly téměř nepovšimnuty. Důležitější bylo, že příští den Bertillona povolal Camecasse k sobě a prodloužil mu zkušební dobu – na neurčito. Představa, že si získává slávu zavedením revoluční novinky, jej zlákala stejně jako každého jiného politika. Rozhodl se Bertillona plně podporovat.“*³³

Ke konci roku vyřešených případů tímto systémem rapidně narůstal. K 1. 2. 1888 se stal Alphonse Bertillon ředitelem policejní identifikační služby a nová metoda byla pojmenována bertillonge neboli bertillonáž. Avšak postupem času mělo bertillonáž vystřídat nová identifikační metoda, daktyloskopie, jejímž odpůrcem byl právě Bertillon. Od počátku 20. Století docházelo k postupnému vystřídání bertillonáže daktyloskopií. *„Až do své smrti v r. 1914 Bertillon zarputile hájil svoji antropologickou metodu a nedokázal uznat její překonání daktyloskopií, ačkoliv jeho přínos pro rozvoj kriminalistické techniky mu nikdo neupíral.“*³⁴

4.6. POČÁTKY DAKTYLOSKOPIE:

Jak již bylo zmíněno výše, bertillonáž postupně ustupovala do pozadí a na její místo se tlačila daktyloskopie. *„Daktyloskopie je charakterizována jako nauka o obrazcích papilárních linií vytvořených na vnitřní straně článků prstů, na dlaních a na prstech nohou a chodidel.“*³⁵ Lze uvést, že některé formy

³³ Thorwald J., Století detektivů-Cesta a dobrodružství kriminalistiky, vydání třetí, Praha, Odeon, r. 1968, s. 29

³⁴ Dlouhý M., Osobnosti světové kriminalistiky (7), Kriminalistický sborník, Praha, r. 1994/7 s. 313

³⁵ Porada V. a kolektiv, Kriminalistika, Plzeň, Aleš Čeněk, s.r.o., r. 200, s. 93

daktyloskopie se objevovali již v dávné historii jako například ve starověké Číně, kde se využívaly otisky prstů jako důkaz pravosti u nejrůznějších listin, ale i v Babylonu nebo Novém Skotsku.

*„Jako první na světě, kdo upozornil na určité rýhy na prstech rukou z vědeckého hlediska, byl český fyziolog Jan Evangelista Purkyně (1787 – 1869). Další významní průkopníci, jako sir William James Herschel (1833 – 1917), Henry Faulds (1843 - 1930), sir Francis Galton (1822 – 1911), Edward Richard Henry (1850 – 1931) a Juan Vucetich (1858 – 1925) dotvořili identifikační metodu podle otisků papilárních linií k praktickému využití v policejní praxi.“³⁶ „Jan Evangelista Purkyně, český vědec, prvně upozorňující na fyziologický základ otisků prstů s dopadem na budoucí vývoj světové kriminalistiky, v době počátků kriminalistiky, kdy se o vědeckém základě kriminalistiky nedá ani hovořit (jedná se o 20. léta 19. století), stručně popsal rýhy na prstech rukou s jejich odlišnostmi a zvláštnostmi. Jistěže Purkyně nebyl kriminalista, ovšem díky jeho stručnému popisu rýh na otiscích prstů se vyvinula jedna z nejrozšířenějších a nejstarších kriminalistických metod pro identifikaci osob. Daktyloskopie.“³⁷ Jan Evangelista Purkyně je často označován za jejího průkopníka nikoli však zakladatele. Velký význam z hlediska kriminalistiky byla jeho habilitační práce z roku 1823 nazývaná *Comentatio de exmine physiologico organi visu set systematis cuntanei*.*

Další výraznou osobností, která se zapsala do historie kriminalistiky, byl bezpochyby sir William James Hersehel. Od roku 1853 pracoval jako úředník v Indii. Na základě opakujících se problémů s domorodci, vytvořil systém, který dopomohl kriminalistice k dalšímu pokroku. Místní domorodci využívali jednoduché metody podvodu. *„Kdykoli jeden z penzistů zemře, převezme jiný práva a výplaty z pokladny. Stačí hlásit se jménem zemřelého u anglického útvaru.*

³⁶ Straus J., Vavera F., Krátký exkurz do dějin kriminalistické metody – daktyloskopie, Kriminalistický sborník, Praha, r. 2006/4, s. 54

³⁷ Vavera F., Kriminalistika z pohledu vývoje (osobnosti, konstituování, počátky), Bezpečnostní teorie a praxe, Praha, r. 2008/4, s. 25

*Ti hnědí chlapi vypadají – podle mínění koloniálních úředníků – jeden jako druhý. Možnost spolehlivě je rozeznat neexistuje.*³⁸

Herschel s tímto okrádáním anglické pokladny samozřejmě nesouhlasil. Východisko našel v otiscích prstů, kdy vytvořil bez velkých komplikací první evidenci. Samozřejmě, že tato metoda nenachází uplatnění pouze u identifikace penzistů. Později je aplikován také ve věznicích. Až po uplynutí řady let se William rozhodl předložit tuto metodu k všeobecnému zavedení. Zasílá proto dopis generálnímu inspektorovi věznic v Bengálsku. V dopise se Herschel táže, zdali tento systém může aplikovat i v jiných věznicích. Odpověď je však záporná. A následně se vrací do své rodné Anglie.

„Problematikou otisků prstů se také zabýval v Japonsku anglický lékař Dr. Henry Faulds (1843 – 1930), který působil v nemocnici v Tsukiji v Tokiu.“³⁹ Ke zkoumání otisků ho údajně dovedlo několik hliněných prehistorických střeptů nalezených v Japonsku. Upozornil na to, že po dobu života člověka nedochází k žádným zásadním změnám, co se týče jeho otisků prstů. Svůj výzkum zaměřil na pozorování otisků prstů, různosti vzorců vytvořených papilárními liniemi. Později začal spolupracovat s japonskou policií. Průlomem se stalo zjištění, že otisk zanechávají i naprosto čisté ruce, pomocí potu. Faulds postupně nabýval dojmu, že objevil metodu znamenající další skok kupředu pro kriminalistiku. Zároveň byl uveřejněn dopis ze dne 28. října 1880 v časopise „Nature“, kde pečlivě rozebíral danou metodu.

4.7. DALŠÍ VÝVOJ A POKROK V DAKTYLOSKOPII

„Když došla na jaře r. 1888 do Londýna zpráva o jmenování Alphonse Bertillona šéfem policejní identifikační služby v Paříži, začala se vědecká společnost „Royal Institution“ zajímat o „bertilonáž“. Požádala proto svého člena sira Francise Galtona o přednášku na dané téma na jednom z jejich pátečních zasedání.“⁴⁰ Francisovi bylo právě 67 let. Byl to velice zcestovalý a všestranný

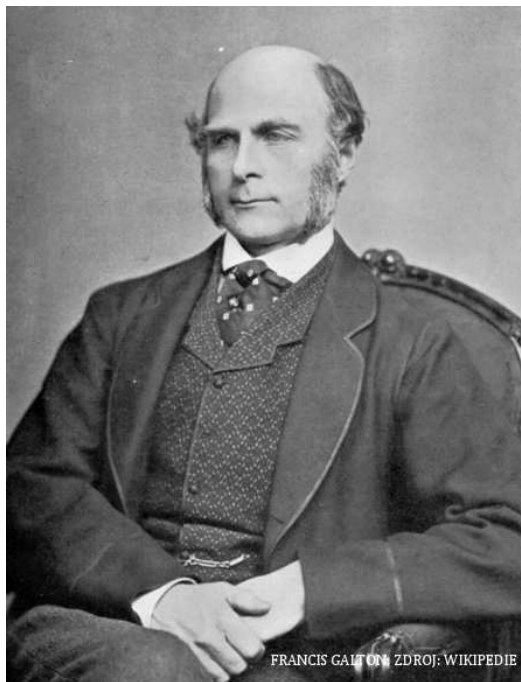
³⁸ Wehner W., Šach zločinu-Dějiny kriminalistiky, Praha, Odeon, r. 1963, s. 104

³⁹ Straus J., Vavera F., Malý exkurz do dějin kriminalistické vědy, Kriminalistický sborník, Praha, r. 2005/1, s. 64

⁴⁰ Dlouhý M., Osobnosti světové kriminalistiky (8), Kriminalistický sborník, Praha, r. 1994/8 s. 359

člověk. V Africe se začal zabývat přírodními vědami, především pak antropologií. Zabýval se také otázkou dědičnosti, tělesných i duševních vlastností.

Na základě nasbíraného materiálu později otevírá vlastní laboratoř, kde si návštěvníci mohli dobrovolně nechat zjistit osobní tělesné míry. Posléze se stává velmi významným vědcem v oblasti antropometrie. Později se začal zabývat policejními identifikačními metodami.

Dalo se předpokládat, že Galton, který se řadu let zabýval antropologií a antropometrií, stane automaticky stoupencem Bertillona. *„Jaké to tudíž muselo být překvapení, když ve své přednášce konané dne 25.5 1888 obšírně hovořil o další identifikační metodě spočívající ve využití otisků prstů.“*⁴¹

Nejprve svůj zájem zaměřil na daktyloskopii z hlediska rasových odlišností, později dědičností papilárních linií. Avšak průlom nepřišel. Zaměřil se tedy na možnost využití otisků prstů při identifikaci osob. *„Galtonův přínos spočívá v tom, že položil základy k odůvodnění identifikační hodnoty daktyloskopie tím, že stanovil tři fyziologické zákony, z nichž kriminalistická daktyloskopie vychází dodnes.“*⁴²

„Galton považuje za nezbytné vyjasnění tří otázek:

- 1. Podléhají linie prstů lidské ruky mezi narozením a smrtí člověka změnám? Jestliže ano, pak je systém jako účinný identifikační prostředek nepotřebný.*

⁴¹ Dlouhý M., Osobnosti světové kriminalistiky (8), Kriminalistický sborník, Praha, r. 1994/8 s. 360

⁴² Vavera F., Kriminalistika z pohledu vývoje (osobnosti, konstituování, počátky), Bezpečnostní teorie a praxe, Praha, r. 2008/4, s. 26

2. *Je mezi otiskem prstu jednoho člověka a otiskem druhého nebo mezi otiskem aspoň přiměřeného počtu lidí takový rozdíl, že lze s největší pravděpodobností vyloučit shodu otisků prstů dvou různých lidí, a je*
3. *možné vypracovat metodu, která by umožnila systematické a jednoduché rozdělení podstatných forem a rozlišovacích znaků otisků prstů?*⁴³

Při svém výzkumu vycházel i ze studií Jana Evangelisty Purkyně. Nakonec došel k závěru, že existují čtyři základní typy papilárních linií: žádná delta, delta vlevo, delta vpravo a několik dalších delt, na jejichž základě lze odvodit všechny základní vzory. Roku 1892 dokončil knihu, kterou věnoval novému identifikačnímu prostředku – otisku prstů a v témže roce vyšla pod jednoduchým titulem „Fingerprints“. *„V roce 1894 byl v Anglii na základě zprávy komise zaveden identifikační systém vytvořený spojením antropometrie a daktyloskopie. To znamená, že byly registrovány délka a šířka hlavy, levého prostředníku, levého předloktí, levé nohy, otisky všech deseti prstů, dále byly pořizovány fotografie a popis zločince včetně zvláštních znamení.“*⁴⁴

Další důležitou osobností pro další pokrok v daktyloskopii byl Juan Vucetich. Výzkum otisků prstů probíhal současně v Anglii, ale i právě Juanem Vucetichem v Jižní Americe. *„Ten vytvořil vlastní systém dělení obrazců papilárních linií a jeho zásluhou se stala právě Argentina první zemí na světě, kde se používala daktyloskopie jako základní identifikační metoda policejní služby.“*⁴⁵ Roku 1891 byl pověřen úkolem, aby vytvořil „antropometrickou kancelář“. Po osmi dnech byla kancelář vytvořena. Dále se stal vedoucím statistického a identifikačního úřadu policejního ředitelství a téhož dne sejmul 23 obviněným otisky prstů pomocí přístroje pro snímání otisků. Následně se zabýval zkoumáním řady otisků od vězňů, mrtvol až po mumie.

„Začal se s chutí zabývat problémem, který jak vyčetl ze zmíněného článku, trápil Galtona. Zcela nezávisle na něm, na základě svých bádání stanovil následující čtyři základní klasifikační typy:

⁴³ Wehner W., Šach zločinu-Dějiny kriminalistiky, Praha, Odeon, r. 1963, s. 108

⁴⁴ Dlouhý M., Osobnosti světové kriminalistiky (8), Kriminalistický sborník, Praha, r. 1994/8, s. 360

⁴⁵ Musil J., Úvod do kriminalistiky, Vydání třetí, Praha, Policejní akademie ČR, r. 1998, s. 24

1. otisky sestávající jenom z oblouků,
2. otisky s deltou na pravé straně,
3. otisky s deltou na levé straně,
4. otisky s deltou na obou stranách.

Z výše uvedeného vyplývá, že typy odpovídaly Galtonovým, čímž byly vzájemně potvrzeny výsledky obou badatelů.⁴⁶ Postupně vytvořil systém, kde palec byl označován čtyřmi písmeny A, B, C, D a prsty číslicemi 1 – 4. Tento systém podobně jako Galtonův obsahoval až 1 048 570 různých variant. Roku 1892 se mu na základě tohoto systému podařilo usvědčit dvojnásobnou vražedkyni vdovu Rojasovou. Byl to jeden z prvních případů, který byl vyřešen právě na základě daktyloskopie.

Vucetich ve své práci nepolevoval a publikoval řadu dalších prací. Daktyloskopie neměla plnit svůj účel pouze z hlediska zločinu. Její využití mělo být i všeobecnějšího rázu. V případech registrace veškerého obyvatelstva by byl systém využit při nejrůznějších katastrofách a nehodách. Roku 1915 Argentina přijala zákon, kdy každý a to i nedospělý obyvatel má být daktyloskopicky podchycen. Byl proto vytvořen speciální úřad v čele s Vucetichem. Nakonec byl však zákon pod nátlakem zrušen.

„Otázky spojené s daktyloskopií dále propracoval Edward Henry, který kromě základních vzorců zavedl i tzv. subklasifikaci a jeho systém se v různých modifikacích využívá v některých zemích i v současnosti.“⁴⁷ Narodil se roku 1850. Jako dvacetitřiletý mladík vstoupil do indické civilní správy roku 1873. Posléze povýšil a stal se generálním inspektorem policie v Bengálsku. Pod jeho vedením začala Kalkatská policie praktikovat bertillonáž. Avšak z nedostatečného vzdělání policejních pracovníků, omezil užívání původních jedenácti rozměrů na šest. Avšak i přesto, že bertillonáž dokázala usvědčit nejednoho delikventa, byla stále velice problematická a časově náročná. Proto následně prosadil zavedení daktyloskopie pro celou britskou Indii.

⁴⁶ Dlouhý M., Osobnosti světové kriminalistiky (10), Kriminalistický sborník, Praha, r. 1994/11, s. 504

⁴⁷ Musil J., Úvod do kriminalistiky, Vydání třetí, Praha, Policejní akademie ČR, r. 1998, s. 24

Na rozdíl od bertillonáže u této metody si daný pracovník vystačil prakticky jen s lupou a jehlou k možnému počítání linií. Po vydání své knihy „Classification and Uses of Fingerprints“, se vrátil do rodné Anglie, kde posléze na základě přesvědčujícího systému otisků prstů nahradila daktyloskopie zastaralou bertillonáž, což mělo i značný vliv na osobní život Henryho. Stal se roku 1901 šéfem oddělení kriminálního vyšetřování. Pod jeho vedením byla zjištěna totožnost více jak 1722 dříve již trestaných osob. Znamenalo to čtyřikrát větší výsledek, než dosáhla bertillonáž. Daktyloskopie si postupně podmaňovala Anglii. „Shrneme-li celé jeho dílo a přínos, můžeme ho označit za jednu z prvních osobností zabývajících se touto vědou, kterou obohatil o propracovaný identifikační systém a jejíž poznatky se hojně rozšířili do praxe.“⁴⁸

4.8. HANS GROSS

Samozřejmě co se týče osobností, které zásadním způsobem ovlivnili vývoj kriminalistiky, ale i pohled na ni, je bezpochyby nutné uvést i Hanse Grosse. „Dne 26. prosince 1847 se v rakouském Grazu (Štýrský Hradec) narodil Hans Gross, trestní soudce, univerzitní profesor v Praze a Grazu a zakladatel moderní kriminalistiky, označovaný za „otce kriminalistiky“.“⁴⁹ Narodil se do rodiny císařského vojenského komisaře Gustava Grosse a jeho mládí a výchova byla ovlivněna přísnou bojovou výchovou. Vystudoval práva a roku 1870 získal titul doktor práv. Po téměř třicetileté zkušenosti jako vyšetřující soudce se stal státním zástupcem a následně předsedou senátu v Grazu. Zabýval se nejrůznějšími technickými ale i přírodními vědami počínajíc fyzikou, botanikou, medicínou, chemií, fotografií, zoologií a mikroskopií. Se zaujetím studoval rozsáhlé práce Alphonse Bertillona, Cesare Lombrosa, Williama J. Herschela, F. Galtona a řady dalších. Na základě těchto vědomostí a zkušeností vydal roku 1893 ve Štýrském Hradci své nejvýznamnější dílo „Příručka pro vyšetřovací soudce“, která se dočkala přeložení do šesti světových jazyků. V této publikaci byl poprvé užit termín kriminalistika, kterou chápal jako policejní vědu. Tato příručka vytvářela kriminalistům jakýsi možný přehled o vědeckých a

⁴⁸ Porada V. a kolektiv, Kriminalistika, Plzeň, Aleš Čeněk, s.r.o., r. 2007, s. 27

⁴⁹ Straus J., Vavera F., Hans Gross – osobnost, dílo a přínos pro rozvoj kriminalistiky, Kriminalistický sborník, Praha, r. 2004/3, s. 55

technických možnostech, které při své činnosti mohli využívat. Pojednává také o místě činu a získaných stopách.

„Hans Gross se také zajímal o kriminální psychologii, v roce 1897 vydal knihu Kriminální psychologie“⁵⁰ V tomto díle kladl důraz na jednání se zločinci, co se týče výslechů, jejich provádění, hodnocení výpovědi svědků a další. Tuto příručku ještě několikrát doplnil a ve čtvrtém vydání poprvé užije výrazu kriminologie, tedy nauka o zločinu. „Založil v roce 1898 (opět jako první na světě) pro účely dalšího bádání v oblasti kriminalistiky časopis „Archiv für Kriminalanthropologie und Kriminalistik“, jehož název byl po jeho smrti změněn na „Archiv für Kriminologie“. Tento časopis vycházel pravidelně až do roku 1944. Po skončení druhé světové války bylo vydávání časopisu obnoveno. Tento prestižní časopis vychází dodnes jako dvouměsíčník.“⁵¹

„Po atentátu na následníka trůnu Františka Ferdinanda d'Este v Sarajevu 28. června 1914 vypukla 1. světová válka. Gross jako velký vlastenec oprášil svou starou uniformu, dostal hodnost nadporučíka a začal pracovat pro armádu. Kriminologický institut sloužil jako armádní cenzura a armádní úřad pro trestní právo, kde také Gross pracoval až do své smrti. Zemřel jako voják 9. prosince 1915, nezemřel však v boji, ale jako úředník v týlu.“⁵²

Hans Gross publikoval i v jiných oborech než je samotná kriminalistika. Mezi jeho díla lze uvést například:

1. Rozhodnutí Vyššího soudního a kasačního dvoru k § 199a trestního zákona, účinného od 27. května 1852
2. Kriminální psychologie
3. Vzácné podvody
4. Encyklopedie kriminalistiky
5. Souhrnné kriminalistické pojednání
6. Kriminalistická činnost a postavení lékařů
7. Příručka pro vyšetřující soudce

⁵⁰ Straus J., Vavera F., a kolektiv, Dějiny kriminalistiky, Plzeň, Aleš Čeněk, s.r.o., r. 2012, s. 90.

⁵¹ Porada V. a kolektiv, Kriminalistika, Plzeň, Aleš Čeněk, s.r.o., r. 2007, s. 31

⁵² Straus J., Vavera F., a kolektiv, Dějiny kriminalistiky, Plzeň, Aleš Čeněk, s.r.o., r. 2012, s. 90

Gross často využíval poznatky a údaje z literatury nebo sdělení od svých spolupracovníků a kolegů. Jeho síla tkvěla v tom, že teoretické poznatky a znalosti dokázal převést do praxe. *„Historický význam v dějinách kriminalistiky však mělo založení „Kriminalistického ústavu“ při universitě ve Štýrském Hradci roku 1912, jehož vedením byl pověřen Hans Gross. Byla to první instituce tohoto druhu na světě a stala se korunou tvůrčova díla. Jeho dlouholetý sen se nyní naplnil. Teď se mohli už na universitě studenti práva seznamovat z první ruky se všemi problémy teoretického a praktického druhu, které jsou v boji proti zločinnosti nezbytné. Teorie a praxe se v tomto ústavu spojili v šťastný svazek.“*⁵³

⁵³ Wehner W., Šach zločinu-Dějiny kriminalistiky, Praha, Odeon, r. 1963, s. 136

5.VÝVOJ KRIMINALISTIKY V ČESKÝCH ZEMÍCH:

Prvně je nutné uvést, že vývoj kriminalistiky v Československu samozřejmě neprobíhal samostatně, ale v návaznosti na vývoji v Evropě či přímo ve světě. Díky své geografické poloze a spojením s Rakousko-Uherskou monarchií to bylo nevyhnutelné. Bezpochyby lze říci, že i právě česká kriminalistika přispěla svou troškou do mlýna celosvětového vývoje této vědní disciplíny. Samozřejmě i důležitými osobnostmi jako byli například Ladislav Havlíček, Jan Evangelista Purkyně či František Protivenský. Je příhodné rozdělit období v kriminalistice do jednotlivých etap:

1. Etapa – do roku 1918
2. Etapa – od roku 1918 do roku 1939
3. Etapa – od roku 1939 do roku 1945
4. Etapa – od roku 1945 do roku 1991
5. Etapa – od roku 1991 až po současnost.

„Na tomto členění je patrné, že mezníky v obecných dějinách ne vždy korespondují s dějinami kriminalistiky. Díky tomuto novému členění historie československé kriminalistiky je možné podrobně popsat dějiny československé i české kriminalistické vědy bez toho, že by se čtenář neorientoval v jednotlivých obdobích.“⁵⁴

5.1. ETAPA – DO ROKU 1918:

Přírodní a technické poznatky, byly často používány v kriminalistice, ale i v trestním řízení dávno v historii. Počínaje stopami v půdě, kdy nejrůznější národy dokázali s hrubým odhadem stanovit průběh činu. Důležité pro vývoj bylo nepochybně lékařství. Menší ustrnutí znamenala doba středověku. Jak již bylo zmíněno dříve, často se využívalo otisků prstů jako například Čínou nebo Japonskem dávno v historii. V 16. století došlo k důležitému rozvoji tzv. Speciálně soudně lékařské vědy a její aplikací v trestním řízení. Nepochybně i

⁵⁴ Straus J., Vavera F., Dějiny Československé kriminalistiky slovem i obrazem II., Praha, r. 2005, s. 11

rozvoj písmalectví ve Francii a později také základy soudní chemie neboli toxikologie v 18. století.

Následoval důležitý mezník ve formě antropometrie po velkém úsilí Alphonse Bertillona a samozřejmě rozvoj dalších metod jako například odontometrie, kranimetrie, rentgenografická antropometrie, identifikace osob podle tvarů očí nebo i žil na hřbetu ruky. Samozřejmě zastínit bertillonáž mohla jen daktyloskopie, spojená i s osobou Jana Evangelisty Purkyněho. Důležitá byla také činnost Hanse Grosse, kterému byla věnována jedna z předešlých kapitol. „Předválečná československá kriminalistika se vyvíjela pod výrazným vlivem zahraničních autorů, především rakouských, německých a francouzských kriminalistů. Naši kriminalisté byli zahraničními poznatky inspirováni a rozvíjeli je pro potřebu domácí kriminalistické praxe.“⁵⁵ Československá kriminalistika byla rovna se zahraniční a svůj vývoj zaměřila především na kriminalistickou techniku, co se týče identifikací osob a věcí. Roku 1900 došlo k zavedení antropometrie v Čechách díky Františkovi Protivenskéému. Od roku 1908 byly vytvářeny již pouze daktyloskopické karty a tudíž daktyloskopie byla uznána v Čechách jako jediný identifikační prostředek. Roku 1914 se zasloužil Karel Klečka o překlad německého originálu, nazývaný českým názvem Pokyny pro službu vyšetřovací s návodem k daktyloskopii. Stanovil tak pomyslné základy k vydávání dalších českých kriminalistických děl.

5.2 ETAPA – OD ROKU 1918 DO ROKU 1939:

Pro polovinu 19. Století bylo příznačné vydávání policejního oznamovatele pražským policejním ředitelstvím, který byl chápán jako pátrací prostředek pro bezpečnostní orgány v Čechách. Následný pokrok byl též zaznamenán roku 1900, kdy byla vytvořena sbírka podobizen pachatelů bez rozdílu pohlaví. Dále došlo k vytvoření daktyloskopického oddělení a roku 1919 došlo k přejmenování na Ústřední daktyloskopickou stanici s celostátní působností. V rámci činnosti této stanice bylo vytvořeno k roku 1922 zvláštní četnické oddělení, které se dále členilo a profilovalo podle svého zaměření jako například oddělení poštovní, železniční, mravnostní a další.

⁵⁵ Straus J., Vavera F., a kolektiv, Dějiny kriminalistiky, Plzeň, Aleš Čeněk, s.r.o., r. 2012, s. 42

Roku 1928 bylo vydáno dílo Petra Chyby pod názvem Moderní pomůcka Kriminalistiky, která se zaměřovala převážně na daktyloskopii. Samozřejmě, že v ruku v ruce se vznikem Československého státu lze chápat i počátky československé kriminalistiky, která čerpala z vědomostí četníku a policistů Rakousko - Uherska. Důležitou osobností co se týče i československé kriminalistiky byl dozajista Hans Gross, jak již bylo popsáno výše. V době své profesní činnosti spatřoval určitou nedostatečnost v celkové práci policie. Vyšetřovací metody v té době ležely čistě na úvaze a možné aplikaci vyšetřujících soudců. V Čechách se antropometrie ujala roku 1900 a o několik let později ji vystřídala účinnější daktyloskopie.

Roku 1907 byla vytvořena daktyloskopická sbírka na okresním četnickém velitelství v Praze na Vinohradech, která byla následně roku 1922 spojena se sbírkou pražského policejního ředitelství. V roce 1922 tato sbírka skýtala až 25 000 daktyloskopických karet. Tím byl vytvořen základ pro daktyloskopické služby četnictva a policie. Roku 1928 bylo zřízeno Ústřední četnické pátrací oddělení. Po konci 1. Světové války jsou vydávány v Československu publikace, které se zaměřují na kriminalistickou identifikaci a různé učebnice kriminalistiky. Jedno z prvních děl na našem území je Nauka o daktyloskopování a popisování osob, vydána roku 1920, kterou sepsal policejní úředník František Protivenský. Následovalo dílo Oldřicha Pinkase a Josefa Povondry, Pokyny pro službu pátrací a daktyloskopickou. Měla být využívána pro výkon služby. Ministerstvo vnitra ji schválilo jako učební a služební pomůcku. „*Nakladatelství J. Guska vydávalo v období 20. A 30. let velkou řadu kriminalistické a bezpečnostní literatury a postupem času se stalo oficiálním nakladatelstvím bezpečnostní literatury.*“⁵⁶ Roku 1930 byla vydána kniha Zločinci z povolání, kterou produkoval sám vrchní strážmistr Josef Vávrovský. Vycházel především z vlastních zkušeností a zážitků z oboru evidence pachatelů. Jednotlivé pachatele členil do nerůznějších skupin a podskupin. Následovalo dílo z roku 1931 Vladimíra Solnaře Zločinnost v zemích českých v letech 1914 – 1918 z hlediska kriminální etiologie a reformy trestního práva.

⁵⁶ Straus J., Vavera F., a kolektiv, Dějiny kriminalistiky, Plzeň, Aleš Čeněk, s.r.o., r. 2012, s 49

Následně je důležité zmínit i publikační činnost Josefa Šejnohy. Roku 1930 vychází kriminální psychologie, následující rok Učení poznávací, dále pak Kriminální taktika a Kriminální technika. „Z dnešního pohledu lze považovat J. Šejnohu za kriminalistu, který se snažil shrnout a systematicky popsat základy práce kriminalistů a položil základy pro systém jejich vzdělávání. Můžeme jej označit za významného kriminalistu v předválečném období, který rozvíjel především praktické aplikace kriminalistiky, ale nezapomínal ani na rozpracování teorie kriminalistiky.“⁵⁷ Roku 1931 vydává Učebnici kriminalistiky Josef Lebeda. Za významnou je považována kniha nazývaná Vyšetřovací metody bezpečnostní služby, jejímž autorem je Vítězslav Čelanský. Autor v této publikaci klade důraz především na doznání příslušného pachatele a to formou psychického nátlaku. Následovalo dílo pod názvem Učebnice pátrací taktiky z roku 1935. Další důležitá díla Josefa Šejnohy byly Kriminální taktika, Učení poznávací, Kriminální technika. Avšak nejvýznamnější dílo bylo vydáno roku 1936 pod názvem Systém kriminalistického vzdělání, na jejímž vydání se podíleli Otto Fanta a Ladislav Moravec. Důležitým prvorepublikovým dílem byla Kriminální psychologie. Ke konci 30. let 20. století bylo vydáno několik publikací týkající se identifikací osob podle ručního písma a grafologie, jako byla například Vědecká grafologie vydána roku 1925, Experimentální grafologie z roku 1928, Zločin v písmě, Učebnice grafologie a Písmo nelže.

Roku 1939 je vydána v Kroměříži Stará a nová učebnice stop a zbraní, autorem Františkem Kociánem. Její obsah, členěn na 45 stran, se zabývá především kriminalistickými stopami s důrazem na stopy zbraní. Důležitou osobou těchto dob byl rada Josef Vaňásek (1877-1939), který patřil mezi špičkové kriminalisty. Do povědomí mnoha z nás se zapsal jako rada Vacátko, jakožto hlavní hrdina seriálu Hříšní lidé města pražského, inspirován právě reálnou postavou Josefa Vaňáska. Po roku 1904 začíná pracovat ve službách státní policie.

Díky svým schopnostem a cílevědomosti je roku 1923 jmenován policejním radou. Měl na starosti veřejnou bezpečnost, mravnostní policii,

⁵⁷ Straus J., Vavera F., a kolektiv, Dějiny kriminalistiky, Plzeň, Aleš Čeněk, s.r.o., r. 2012, s 50

policejní věznice, ztráty a nálezy i Všeobecnou kriminální ústřednu. Plnil také funkci zástupce v tehdejší Interpolu. Umírá v nedožitých jednašedesáti letech. Ve své činnosti československá kriminalistika se nechávala často inspirovat v zahraničí, především pak Německem. Přesto však to bylo období pro vydání řady prací, které položili základy pro další rozvoj této vědecké disciplíny.

5.3 ETAPA – OD ROKU 1939 DO ROKU 1945:

„Od 15. 3. 1939, kdy začala německá armáda okupovat české území a vznikl Protektorát Čechy a Morava, byly bezpečnostní sbory vedeny německými úředníky. V tomto období zde vedle českých bezpečnostních sil existovaly také německé bezpečnostní sbory.“⁵⁸ Bezpečnostní služebny pracovaly s německou literaturou a publikovat práci v českém jazyce bylo dosti nereálné. Bylo však možné nalézt i výjimky. Roku 1940 vydává Ladislav Havlíček *Mechanoskopii stopy a znaky řemeslných nástrojů*. Byla důležitým základním kamenem mechanoskopie a využívá se dodnes. U vzniku mechanoskopie v Čechách stáli dva čeští četníci Havlíček a Všetečka. Vydávání periodika *Bezpečnostní služba* bylo zastaveno. Nahradil ho od listopadu 1941 do června 1943 časopis *Police a četnictvo Protektorátu Čechy a Morava*, který byl v srpnu 1943 změněn na časopis *Zeitschrift für Protektoratspolizei*. Roku 1944 definitivně zaniká. Do popředí se především tlačí důraz na využití kriminalistiky v praxi. Teorie a nové bádání bylo v této době spíše opomíjeno.

5.4 ETAPA – OD ROKU 1945 DO ROKU 1991:

Po druhé světové válce bylo nutné reformovat bezpečnostní sbory, které byly ovlivněny německou propagandou. Proto následně vzniká Sbor národní bezpečnosti. Ke dni 17. 4. 1945 nově zřízená československá vláda rozhoduje o zrušení původního četnictva a celkové policejní struktury a její nahrazení novým systémem. Hlavním řídicím orgánem všech bezpečnostních složek bez výjimky byl Zemský odbor bezpečnosti, který byl podřízen Ministerstvu vnitra.

⁵⁸ *Porada V. a kolektiv, Kriminalistika, Plzeň, Aleš Čeněk, s.r.o., r. 2007, s. 31*

V čele tohoto ministerstva stál po druhé světové válce Václav Nosek. „Je zajímavé, že až do roku 1947 existoval SNB jen na základě vládních usnesení nebo výnosů Ministerstva vnitra. Teprve zákonem č. 149/1947 Sb., o národní bezpečnosti, byl tento bezpečnostní orgán republiky uzákoněn.“⁵⁹

Roku 1945 byla vytvořena kriminální služba na základě rozhodnutí Ministerstva vnitra. Následovalo vznik kriminální ústředny. Mezi její hlavní činnosti bylo možné zařadit stanovení hlavních zásad pro výkon kriminalistické služby, řízení technické a identifikační služby, vedení trestných činů zvláštní povahy, ale i vedení ústřední evidence. Samozřejmě vývoj v organizaci kriminální služby zaznamenalo po roce 1939 i Slovensko. Došlo ke vzniku Slovenského štátu a roku 1939 bylo vytvořeno Kriminální oddelenie četnictva a štátnej polície, která se téhož roku změnila na Kriminální ústřednu žandarstva a polície. Roku 1940 byla zřízena v Bratislavě Kriminální ústředna. Ke dni 1. ledna došlo k rozdělení republiky na správní celky, tedy kraje a následně bylo vytvořeno Ministerstvo národní bezpečnosti, které nahradilo Kriminální ústřednu na Slovensku tak i v Praze. „Kriminální služba byla včleněna do tzv. 4. Sektoru velitelství Veřejné bezpečnosti až do roku 1953, kdy po zrušení Ministerstva národní bezpečnosti byly bezpečnostní složky začleněny do reorganizovaného, decentralizovaného Ministerstva vnitra. V této době se také začala vytvářet Hlavní správa Veřejné bezpečnosti.“⁶⁰

Roku 1947 byla vydána kniha Václava Noska, která se po dlouhou dobu stala základní učebnicí daktyloskopických disciplín. Učebnice nesla název Daktyloskopie, cheiroskopoie a podoskopie. Dalším přínosům do kriminální literatury byla práce J. Patery a to Úvod do soudní a kriminální grafologie, sloužící kurčení ručního písma. Následovalo dílo Význam staré kriminální statistiky pro studium zločinnosti, vydané Vítězslavem Provazníkem. Z hlediska české ale i světové kriminalistiky byla vytvořena pomůcka především pro studenty lékařské fakulty Univerzity Karlovy, Soudní lékařství a lékařská

⁵⁹ Straus J., Vavera F., Dějiny Československé kriminalistiky slovem i obrazem II., Praha, Police History, r. 2005, s. 12

⁶⁰ Straus J., Vavera F., Dějiny Československé kriminalistiky slovem i obrazem II., Praha, Police History, r. 2005, s. 13

kriminalistika, sepsána Edwardem Knoblichem. Následovali postupně jeho další díla.

Další důležitou osobou, která přispěla do oboru soudního lékařství byl Jaromír Tesař. Roku 1957 mu vyšlo dílo pod názvem Soudní lékařství pro stomatology. Následovaly knihy Soudního lékařství pro právníky, Soudní lékařství pro kriminalisty a další. Roku 1946 vzniká časopis Kriminalistika a od roku 1952 byl vydáván další odborný časopis Knižnice SNB pro kriminalistiku. Roku 1953 byl vytvořen Vědeckotechnický odbor. Již zmíněný časopis Knižnice pro kriminalistiku mění roku 1957 svůj název na Kriminalistický sborník, který je vydáván dodnes.

Je důležité také zmínit Právnickou fakultu Univerzity Karlovy, která se kriminalistikou také zabývala. Kriminalistika zde byla studentům přednášena od roku 1952 a zároveň došlo k vytvoření kriminalistických kabinetů spravované katedrou trestního práva. Roku 1966 zde pak vzniká samostatná katedra. Mezi lety 1966 a 1974 zde probíhala intenzivní výchova kriminalisticky vzdělaných právníků, kteří by se mohli především uplatnit u trestního stíhání. Pozadu nezůstala ani Právnická fakulta v Bratislavě. Významnou postavou Právnické fakulty Univerzity Karlovy byl Vladimír Solnař. Působil jako vedoucí katedry trestního práva. Rozvoj kriminalistiky na akademické půdě nebránil ani Solnařův nástupce Antonín Růžek. Bohuslav Němec pak byl rozhodující osobou pro vznik Kriminalistického ústavu. Měl na starost jeho řízení v letech 1958 až 1969. Patřil mezi nejvýznamnější a zároveň nejvýraznější osobnosti kriminalistiky v 50. letech 20. Století. V roce 1957 vydal dílo pod názvem Nástin kriminalistiky, které bylo používáno jako skriptum pro studium kriminalistiky na právnických fakultách.

Následovala Učebnice kriminalistiky vydána počátkem 60. let, která byla členěna na pět svazků. Obsahovala jednak kriminalistickou techniku, speciální expertízy a zároveň i vyšetřování vybraných dopravních nehod. Tato učebnice obsahuje nástin systému kriminalistiky, který je možné dělit do tří částí: 1) kriminální taktika 2) kriminální technika 3) pomocné vědy. Z hlediska praxe bylo pro kriminalistiku zlomové vydání tzv. kapesní kriminalistické příručky. Tuto příručku sepisovali pracovníci Hlavní správy VB a to jmenovitě Stanislav

Černín, Bohuslav Němec a Vladimír Chylík. Byla vydána v roce 1960 a zároveň obsahovala přílohy, které značili tehdejší využívané protokoly a nejrůznější tabulky. Tato příručka se následně dočkala doplňujícího vydání roku 1967.

Stěžejní osobou pro vznik kriminalistického oddělení na fakultě právnické Univerzity Karlovy byl bezpochyby Ján Pjesčak. Později stál v čele jako vedoucí katedry kriminalistiky. V průběhu 60. let také výrazně publikoval. Mezi jeho díla lze uvést například Úvod do kriminalistiky, Vyšetrovacie verzie a společně s Bohuslavem Němcem a Rafaelem Samoilovičem Bělkinem vydali dílo pod názvem Nástin úvodu do studia kriminalistiko-bezpečnostních oborů. V roce 1964 došlo k vydání dvoudílné publikace kolektivu psychologů a právníků a to Základy soudní psychologie. Mezi autory patří Jan Matiaš, Bohumil Bárta a Jaroslav Soukup. Dalším důležitým dílem Jaroslava Soukupa bylo Sebeobviňování a nepravdivé doznání. Jejím obsahem pak byla problematika výpovědi, tedy doznání. *„V roce 1966 byla pro posluchače Právnické fakulty Univerzity Karlovy k pedagogickým účelům vydána první vysokoškolská učebnice kriminalistiky A. N. Vasiljeva Kriminalistika, která byla přeložena z ruského originálu Moskevské státní univerzity. Již v této době je viditelná návaznost a projevuje se v československé kriminalistice vliv sovětské kriminalistiky. Z pohledu systému kriminalistiky učebnice klasifikuje kriminalistickou vědu na dvě základní části navzájem spojené a podmíněné. Kromě těchto dvou částí zdůrazňuje ještě úvod do kriminalistiky, kam řadí otázky, které se vztahují ke kriminalistické vědě. Do úvodu do kriminalistiky řadí předmět a systém kriminalistiky, metody kriminalistického vědeckého poznání a společenskou funkci.“⁶¹*

Samozřejmě na vývoji kriminalistiky má také svůj podíl časopisecká literatura. Velkou zásluhu na tom má zpravidla již zmíněný Kriminalistický sborník. Od roku 1968 byl vydáván každý čtvrt roku odborný časopis Československá kriminalistika. Koncem 60. let 20. století zastřešoval činnost kriminalistické teorie a zároveň kriminalistickou literaturu Ústav kriminalistiky Právnické fakulty Univerzity Karlovy. Kriminalistickou praxi pak měl na starost Kriminalistický ústav. Akademičtí pracovníci tohoto ústavu zaměřovali svoji snahu na vytvoření některých nových kriminalisticko-taktických metod, mezi

⁶¹ Straus J., Vavera F., a kolektiv, Dějiny kriminalistiky, Plzeň, Aleš Čeněk, s.r.o., r. 2012, s 63

kteře lze zařadit základy konstituování rekognice jako samostatné metody, vyšetřovací pokus a jejich následné užití v praxi. V návaznosti na to byly rozpracovány základy metod kriminalistické praxe, kam lze zařadit prověrku výpovědi na místě. Roku 1971 vydává Ústav kriminalistiky učební text Přírodovědní a technické základy kriminalisticko-bezpečnostní praxe, jejímž autorem byl Zdeněk Titlbach. Dalším důležitým dílem bylo Kriminalistická stopa z roku 1976 a Dekodování informace z kriminalistické stopy sepsáno Miroslavem Protivenským, který zároveň vystřídal Bohuslava Němce ve vedení Kriminalistického ústavu.

„Již v roce 1971 začaly vycházet, pod záštitou Ústavu kriminalistiky, mnohá díla pod souhrnným názvem Kriminalistická knihovna. V této edici vyšlo mnoho velice zdařilých monografií. Například můžeme jmenovat Rekognice v přípravném řízení (1971) od Miroslava Protivenského, Vyšetřovací experiment (1972) od Vladimíra Prerada, Rekonstrukce trestného činu (1972), kterou sepsal Miroslav Vychodil, Sebeobviňování a nepravdivé doznání (1973) od Jaroslava Sokupa a Měření v kriminalistice (1981) od Viktora Porady.“⁶² Další významnou osobností 60. let minulého století byl Jan Musil, který působil na Právnické fakultě Univerzity Karlovy. Mezi jeho publikace je možné zařadit například Způsob páchaní trestné činnosti a jeho kriminalistický význam z roku 1982. Nejdůležitější osobností 70. a 80. let byl bez možných pochyb již uvedený Ján Pješčak, mezi jehož díla patří Nástin základů kriminalistiky z let 1970, Základy kriminalistiky z let 1976 a Kriminalistika z let 1978.

„V roce 1984, u příležitosti 10. Výročí vzniku Vysoké školy SNB v Praze, vyšla obsáhlá monografie složená ze tří svazků. Tato Československo-sovětská učebnice kriminalistiky, zpracovaná pod vedením Jána Pješčaka a R. S. Bělkina, byla vydána pod názvem Kriminalistika I, II, III.“⁶³ Pro další pokrok byla důležitá publikační činnost kriminalistického ústavu VB, který vydal 40 odborných publikací.

⁶² Straus J., Vavera F., Dějiny Československé kriminalistiky slovem i obrazem II., Praha, Police History, r. 2005, s. 19

⁶³ Porada V. a kolektiv, Kriminalistika, Plzeň, Aleš Čeněk, s.r.o., r. 2007, s. 40

5.5 ETAPA – OD ROKU 1991 PO SOUČASNOST:

Na základě toho, že současná kriminalistika jakožto vědecká disciplína se stále rozvíjí, je velice těžké a obtížné ji hodnotit. Je však již dnes možné jmenovat některé osobnosti, které se zasadili pro další tvorbu a rozvoj české kriminalistiky. K těmto osobnostem bezpochyby patří Albert Bradač, Michal Dlouhý, Michal Dogoši, Jan Chmelík, Zdeněk Konrád, Jan Musil, Viktor Porada, Vladimír Prerad, Miroslav Protivinský, Miroslav Rybář, Jiří Straus, Jaroslav Suchánek, Přemysl Strejc a mnoho dalších. Samozřejmě vliv na další pokrok a rozvoj kriminalistiky v současné době mají i některá pedagogické a státní instituce, mezi které lze zařadit Katedru kriminalistiky Policejní akademie ČR, Kriminalistický ústav Policie ČR Praha, Ústavy soudního lékařství, Ústav soudního inženýrství Vysokého učení technického Brno, Právnické fakulty v České republice, Muzeum policie ČR Praha, Institut pro kriminologii a sociální prevenci a další nejmenované instituce. Svůj podíl bezesporu v rozvíjení české kriminalistiky mají i odborná periodika jako například *Bezpečnostní teorie a praxe*, *Kriminalistický sborník*, *Kriminalistika*, *Policista*, *Pražský strážník*.

Po roce 1990 zaznamenala velkého pokroku i forenzní psychologie a její další spolupráce a otevřenost s vnějším světem. „*V současném období v souvislosti s řešením výzkumného záměru Policejní akademie ČR vznikla řada kriminalistických vědeckých monografií spojených s příbuznými forenzními vědními obory, jako jsou soudní lékařství, soudní inženýrství a forenzní biomechanika.*“⁶⁴

Lze říci, že kriminalistiku jak ji známe dnes, do jisté míry popularizovali nerůznější televizní seriály. „*Česká kriminalistika patří mezi světovou špičku nebo vysoký nadprůměr. Naše kriminalistika má světovou úroveň.*“⁶⁵ Před revolucí byla česká kriminalistika orientována zpravidla na východ respektive na Sovětskou kriminalistiku. Sovětské státy byly pověstné svoji vysokou teoretickou úrovní. Pro českou kriminalistiku to do jisté míry znamenalo především důležitý základ

⁶⁴ Straus J., Vavera F., *Dějiny Československé kriminalistiky slovem i obrazem II.*, Praha, Police History, r. 2005, s. 29

⁶⁵ Moderní kriminalistika – Od lupy k molekulární genetice, 13. 3. 2013, <http://www.youtube.com/watch?v=1SwBi9LS-Rw>

v samé teorii, což může být bráno jako výhoda při procesu dokazování a řízení před soudem. Západ naopak k tomu přistupuje spíše jako k určitému technickému problému. „ *V dnešní době i v té poválečné době se kriminalistika samostatně vyvíjí, rozvíjí si svoje vnitřní vlastně vědeckovýzkumné problémy, nabaluje na sebe forenzní disciplíny a má svoji vědeckovýzkumnou základnu. Dnes je již kriminalistika standardní vědecká disciplína, která jde svoji vlastní cestou.*“⁶⁶

⁶⁶ Tamtéž

6. VÝVOJ JEDNOTLIVÝCH KRIMINALISTICKÝCH DISCIPLÍN

6.1. KRIMINALISTICKÁ DAKTYLOSKOPIE

Jelikož světová daktyloskopie byla částečně popsána v předchozích kapitolách, důraz bude v této kapitole kladen na počátky daktyloskopie u nás. Vývoj československé daktyloskopické školy probíhal již za Rakousko - Uherska a do jisté míry ji ovlivňovaly podněty kriminalistiky evropské. „*V našich zemích rozvíjeli daktyloskopickou vědu v první pol. 20. Století zejména odborníci z praxe, jako František Protivenský, Julian Leváček, Antonín Friedrich, Oldřich Pinkas a Josef Povondra, ale i autoři vědecké literatury, kteří také převážně působili v bezpečnostních složkách na českém území, jako Karel Klečka, František Holešovský a Petr Chyba.*“⁶⁷ Publikace která souhrnně představovala celkově daktyloskopii, vydaná za první republiky, byla publikace pojmenována jakožto Systém kriminalistického vzdělání. Autory byli Josef Šejnoha, Otta Fanta a Ladislav Moravec.

V období nacistické okupace byla ze strany německé policie předmětem neustálých tlaků československá daktyloskopická sbírka, kterou se Německo snažilo převzít a překvalifikovat na berlínský klasifikační systém. Následně tomu bylo zabráněno umělým zvětšením počtu daktyloskopických karet o 100 000. Pravděpodobná náročnost práce odradila německou kriminální policii, o jejich zamýšlené převzetí. Daktyloskopická sbírka tak zůstala nedotknuta. Pro kriminalistiku, především z pohledu daktyloskopie, bylo velice významné dílo Václava Noska z let 1947 a to Daktyloskopie, cheiroksopie a pedoskopie. Po definitivním ukončení 2. světové války spravoval vývoj a další zkoumání tohoto oboru Kriminalistický ústav.

Odbor daktyloskopie byl zařazen do kriminalistického ústavu, a ne jak by se předpokládalo do Kriminální policie. „*Odbor daktyloskopie se dělí na dvě oddělení: Oddělení daktyloskopické identifikace osob a oddělení identifikace*

⁶⁷ Straus J., Vavera F., Krátký exkurz do dějin kriminalistické metody – daktyloskopie, Kriminalistický sborník, Praha, r. 2006/4, s. 54

*daktyloskopických stop.*⁶⁸ Identifikace neznámých osob popřípadě mrtvol provádí Kriminalistický ústav pomocí metody vzájemného srovnávání daktyloskopických otisků.

Často přispívá k objasnění trestných činů, zajišťováním daktyloskopických stop, jejich příslušného určení a porovnávání. Kriminalistický ústav zároveň spravuje daktyloskopickou registraci, do které se včleňuje jak sbírka otisků prstů, tak i sbírka stop z míst objasněných či neobjasněných trestných činů. Roku 1945 byla vytvořena tzv. nová dekadaktyloskopická registrace, do které se registrovali karty nového vzoru. *„Do roku 1952 se používalo starého klasifikačního systému. V tomto roce se vyskytla nutnost rozdělit registrační oddíly daktyloskopických karet s obrzci papilárních linií, představujících smyčky vpravo a smyčky vlevo, protože se tyto oddíly stávaly nepřehlednými. Byla rozšířena základní skupina daktyloskopických vzorů o dva tzv. nepravidelné vzory smyčkového tvaru s deltou vpravo a deltou vlevo. Tímto rokem byl uveden v život československý dekadaktyloskopický systém z roku 1952 nazývaný též nový dekadaktyloskopický systém.*⁶⁹ Podíl na rozvoji kriminalistické daktyloskopie nelze upřít ani Františkovi Vodárkovi. Přelom 80. a 90. let byl, co se týče daktyloskopie charakteristický rozsáhlými přípravami na zpracování daktyloskopických otisků a stop za pomoci výpočetní techniky. V začátcích fungoval systém EDOS. Ten se však nedočkal celorepublikové masovějšího užití a proto ho roku 1994 vystřídal systém AFIS 2000, o což se postaral zejména Josef Holubec. Tento systém od americké firmy Printak je schopen pojmout až 800 000 daktyloskopických karet.

K roku 2001 byla kapacita systému plně obsáhlá. Díky tomuto revolučnímu systému je v ČR identifikováno až 3 000 osob, 900 neznámých osob a mrtvol a zároveň objasněno až 1 800 trestných činů. Roku 2008 byl zprovozněn nový systém AFIS-BIS, který současně zkoumá i otisky dlaní a je plně synchronizován se všemi členskými státy EU. *„O rozvoj kriminalistické*

⁶⁸ Straus J., Vavera F., Dějiny Československé kriminalistiky slovem i obrazem II., Praha, Police History, r. 2005, s. 69

⁶⁹ Straus J., Vavera F., Krátký exkurz do dějin kriminalistické metody – daktyloskopie, Kriminalistický sborník, Praha, r. 2006/4, s. 56

daktyloskopie v posledních deseti letech se zasloužili experti Kriminalistického ústavu v Praze Vladislav Nožička a Zdeněk Rudáš.“⁷⁰

6.2. KRIMINALISTICKÁ BALISTIKA

Je příznačné začít vývojem palných zbraní. Původně se k zažehnutí střelného prachu, který se vsypával do zbraní, využívalo doutnáku drženého v ruce. V 15. Století byl tento zastaralý a do jisté míry nebezpečný systém, nahrazen doutnákovým zámkem. *„Na vrchní straně hlavně byla vytvořena pánvička miskovitého tvaru naplněna iniciačním prachem, spojená kanálkem s hnací prachovou náplní v hlavni. Prach na pánvičce se zapaloval razantním přiklopením skřípce s doutnákem.“⁷¹* Ať už doutnákový zámek byl pro svoji dobu převratný, nesl sebou i jisté nevýhody. Příslušný střelec při palbě na daný cíl musel mířit a zároveň mít přehled o stavu doutnáku. Roku 1515 se začal využívat vynález kolečkového zámku, který byl upotřeben jak u loveckých tak u vojenských zbraní. Následně ho vystřídal zámek křesadlový, který byl využíván u ručních palných zbraní do poloviny 19. století. Velkým mezníkem vývoje zbraní a střeliva bylo vynalezení třeskavé složky. Okolo roku 1815 byly vytvořeny první zápalky-rozněty neboli kloboučky či kapsle. *„Až do té doby byla většina palných zbraní nabíjena ústím hlavně a podle toho se také nazývaly předovky a používalo bylo tzv. dělené střelivo. Nabíjení bylo zdlouhavé a obtížné, a proto se novější konstrukce zaměřovaly a nabíjení zezadu, do nábojové komory, což umožnilo první jednotné náboje.“⁷²*

Balistiku je možné označit jako relativně staré odvětví. Za počátek tohoto znaleckého oboru lze určit rok 1794. Za důležitý bod vzniku tohoto odvětví se označuje usvědčení z vraždy Johna Tomse v Anglii. Důležitou roli zde sehrál kousek papíru v ráně oběti, který se shodoval s vytrženou stránkou knihy, nalezenou v kapse obviněného. Roku 1889 Alexandr Lacassagne dokázal ztotožnit danou střelu se zbraní, ze které se střílelo. Rozhodujícím faktorem zde bylo porovnání rýh uvnitř hlavně a rýh na střele. Roku 1924 byla otevřena první

⁷⁰ Straus J., Vavera F., a kolektiv, Dějiny kriminalistiky, Plzeň, Aleš Čeněk, s.r.o., r. 2012, s. 267

⁷¹ Tamtéž, s. 272

⁷² Straus J., Vavera F., Dějiny Československé kriminalistiky slovem i obrazem II., Praha, Police History, r. 2005, s. 71-72

balistická laboratoř v New Yorku a zároveň byly položeny základy identifikačních metod, využívané dodnes.

Roku 1925 bylo využíváno komparačního mikroskopu pro zkoumání střel přímo před soudem v několika známých případech, jako byl například případ z roku 1929 spojený s americkou prohibicí a Al Caponem. *„Kriminalistická balistika se jako vědecká metoda využívá pro individuální identifikaci palných zbraní od 20. let 20. století. Za počátek vzniku vědecké kriminalistické balistiky je považován rok 1925, kdy se výsledkem kriminalistického zkoumání výrazně prosadily v líčení před soudem jako nezpochybnitelný důkaz.“*⁷³ Československá balistika se nechávala inspirovat vývojem ve světě. První balistické posudky, lze nalézt v archivu Muzea Policie ČR, týkající se případu vraždy M. Burnetové z roku 1925. Dalším důležitým případem, kde významnou roli sehrála právě balistika je případ vraždy Anny Meirové z roku 1931. Balistika se dále ve 30. a 40. letech vyvíjela obdobně jako mechanoskopie. Roku 1945 vytvořil Jan Gargel početnou sbírku zbraní, nábojnic a střel, která byla využívána k identifikačním účelům. Následoval vznik Kriminální ústředny a následně jejího technického oddělení „T“ sloužící expertizní činnosti. Po roce 1953 je vytvořena Hlavní správa Veřejné bezpečnosti, která je roku 1958 přejmenována na Kriminalistický ústav. Na jednotlivých odděleních pracovala řada uznávaných odborníků jako Antonín Vít, Jan Gargela, František Koubík a Jaroslav Swornička.

*„V roce 1966 získal Kriminalistický ústav statut vědeckovýzkumného a centrálního expertizního pracoviště a prosadila se potřeba větší specializace v oboru kriminalistické balistiky.“*⁷⁴ Další posun a vývoj byl především ovlivněn příchodem mladých pracovníků s vysokoškolským vzděláním z oboru zbraně, střelivo a balistika. Prokazatelné to bylo u zavedení nových metod a moderních přístrojů. Důležité osobnosti Kriminalistického ústavu v oblasti kriminalistické balistiky byli Antonín Vít, Jan Gargela, Oldřich Husák, Přemysl Liška a Bohumil

⁷³ Straus J., Vavera F., a kolektiv, Dějiny kriminalistiky, Plzeň, Aleš Čeněk, s.r.o., r. 2012, s. 273

⁷⁴ Straus J., Vavera F., Dějiny Československé kriminalistiky slovem i obrazem II., Praha, Police History, r. 2005, s. 74

Planka. Kriminalistický ústav v 60. letech přichází s novým objevem ve formě užitečného přístroje nazývaný Koubíkův střelofot.

V 70. letech dochází k budování expertizních pracovišť v krajích a zároveň podpora výkonu expertizní činnosti na místě činu. Období let 70. a 80. byly charakteristické pro velmi zajímavá témata. *„Byl například studován vliv zkrácení hlavně na kvalitu identifikačních znaků na střele nebo vliv počtu výstřelů na změnu identifikačních znaků (markantů) – výzkumné úkoly jako Komparace tisíce nábojnic a střel vystřelené z jedné malorážky ZKM 581, Zkoumání nábojnic a střel vystřelených z 5 000 ks 7,65 mm pistolí ČZ vzor 50, Komparace tisíce nábojnic a střel vystřelených z jednoho 7,62 mm samopalu vz. 58.“*⁷⁵

Mezi lety 80. a 90. Byl důležitý nástup výpočetní techniky. Výpočetní technika umožnila snadnější a časově méně náročnější zpracování znaleckých posudků. Dalšího vývoje bylo docíleno u nových přístrojů a metod. Byla vytvořena univerzální lafeta pro upínání zkoumaných zbraní, zařízení na měření odporu spouště MOS, inteligentní balistický čítač s kontaktními hradly pro měření rychlosti střel a další.

*„Výzkumný trend se v 90. letech soustředil na problematiku experimentální biobalistiky, stejně jako na speciální aplikace výpočetní techniky, znalostní, expertní a obrazové databáze. Po několikaletém úsilí se podařilo prosadit v Kriminalistickém ústavu Praha vznik samostatného oddělení balistických expertiz (vzniklo v roce 1995). Bylo to období nástupu digitální technologie, při němž významnou roli sehrála pražská firma Laboratory Imaging (LIM) se svým originálním systémem obrazové analýzy Lucia, který se rozvinul do podoby Lucia Forensic.“*⁷⁶ Roku 2003 bylo vyvinuto originální digitální zařízení pojmenované Ballscan. Za významný posun a pokrok v české kriminalistické balistice bylo vydání první monografie Kriminalistická balistika pod vedením B. Planky.

⁷⁵ Straus J., Vavera F., a kolektiv, Dějiny kriminalistiky, Plzeň, Aleš Čeněk, s.r.o., r. 2012, s. 276

⁷⁶ Straus J., Vavera F., Dějiny Československé kriminalistiky slovem i obrazem II., Praha, Police History, r. 2005, s. 74

6.3. KRIMINALISTICKÁ TRASOLOGIE:

„Trasologie je obor kriminalistické techniky, který se zabývá vyhledáváním, zajišťováním a zkoumáním stop bosých a obutých nohou, dopravních prostředků a dalších stop podobného druhu.“ ⁷⁷ Základy kriminalistické trasologie je velmi těžké určit nebo odhadovat. Nelze nalézt konkrétní historický bod, kterým trasologie vstoupila do kriminalistické praxe. Již v nejstarších dobách docházelo k odlévání stop nejrůznější zvěře pro jejich možnou identifikaci a určení, což se přeneslo i do kriminalistické praxe. V současné době zastává trasologie významné místo mezi jednotlivými kriminalistickými technikami. Opět je nutné zmínit Eugena Françoise Vidocqa, který jako první použil metodu odlévání stop obuvi. Využití této metody ho vedl k nález stopy na místě činu. Stopa byla nápadná především tím, že její majitel, který ji na místě zanechal, měl zdeformovanou pravou nohu. Vidocq provedl odlitek dané stopy pomocí sádry. Tento hmatatelný důkaz byl předložen u soudu k usvědčení obviněného. Soudce měl nezávisle porovnat odlitek stopy zhotovené před soudem s odlitkem z místa činu. Výsledek byl nezpochybnitelný. Shodovali se, obviněný se následně k trestnímu činu plně přiznal. Čímž byly položeny pomyslné základy této kriminalistické techniky.

Přínos pro kriminalistickou trasologii byla práce „otce kriminalistiky“ Hanse Grosse, který popsal využití trasologických stop v praxi a zároveň je povýšil jako soudem uznatelný důkaz. Tyto poznatky popsal v Příručce pro vyšetřující soudce, která zde již byla zmíněna. *„Každý užitečný objev, který byl zveřejněn, se ihned stal veřejným majetkem a byl využíván. Tak se stalo i s otisky lidských chodidel ať již bosých, nebo obutých, ale byl přebrán i způsob zajišťování tohoto druhu stop. Není proto jistě žádným překvapením, že policisté přebírali tyto zkušenosti a uplatňovali je ve své praktické kriminalistické činnosti.“*⁷⁸ Řada vědců vedle stop bosých i obutých chodidel se zabývala lidským uchem jako vnější znak každé lidské bytosti. V historii se ušními boltci zabýval Lambert Quetelet, který tvrdil, že dva jedinci nemohou mít stejný tvar ušního boltce.

⁷⁷ Musil J., Konrád Z., Suchánek J., Kriminalistika, 2. přepracované a doplněné vydání, Praha, C.H.Beck, r. 2004, s. 215

⁷⁸ Straus J., Vavera F., a kolektiv, Dějiny kriminalistiky, Plzeň, Aleš Čeněk, s.r.o., r. 2012, s. 283

Dalšími kdo se zabývali identifikací ušního boltce, byl například R. Imhofer nebo Alphonse Bertillon. Celkově československá trasologie čerpala z výzkumu ruských kriminalistů. Především pak M. M. Gerasimov, který zaznamenával jedinečnost lidského ucha. *„Jedna z jeho knih popisuje rekonstrukci lidské tváře pomocí lebky se zaměřením na tvar ucha. Cituje zde také Morelliho, který se zabýval nepravidelnostmi ucha způsobenými degenerací. Gerasimov použil práci V. V. Vorobeve, který prozkoumal asi 700 uší mužů, žen a dětí za použití Schvalbeho postupu. Tato práce vedla k pochopení skutečnosti, že existují rozdíly mezi lidskými rasami, a stala se použitelnou jako podklad pro provádění rekonstrukcí tváře.“*⁷⁹ Roku 1934 je v Československu vydána Učebnice pátrací techniky majorem četnictva Rudolfem Košťákem. V této publikaci některé kapitoly věnuje trasologickým stopám. Další dílo zabývající se trasologií vydává v 50. letech Bohuslav Němec. Zde byla podrobně rozvedena teoretická klasifikace trasologických stop a metody jejich vyhledávání a zajištění.

*„Po vzniku Kriminalistického ústavu v Praze byla prováděna identifikace osob a věcí podle stop obuvi, stop kol a pneumatik dopravních prostředků a k tomu byla založena ústřední sbírka srovnávacího materiálu – pneumatik, podpatků, gumových podrážek. Trasologické zkoumání v té době byla zaměřena i na identifikaci osoby podle zubů.“*⁸⁰ Významnými představiteli kriminalistické trasologie byl kolektiv Z. Titlbach, S. Titlbachová a D. Štechová, které vydali dílo Zjištění tělesné výšky ze stop obuvi a bosých nohou z místa trestného činu. Následovala práce Kriminalistické stopy od Miroslava Protivinského z roku 1976 a posléze o dva roky později dílo Dekodování informace z kriminalistické stopy od Viktora Porady. Jako pracovníci Kriminalistického ústavu provedli záslužné experimenty a publikovali, Milan Přílepek a Alois Valtr. Po roce 1989 se postupně přechází na počítačové evidence. Pro trasologii jsou směrodatná evidence stop obuvi. Až do počátku 90. let užívalo až 90% obyvatel obuv

⁷⁹ Straus J., Vavera F., Historie kriminalistickotechnické metody – trasologie, Kriminalistický sborník, Praha, r. 2006/, s. 50

⁸⁰ Straus J., Vavera F., Dějiny Československé kriminalistiky slovem i obrazem II., Praha, Police History, r. 2005, s. 84

československé výroby. Změna přichází po roce 1989. Důležité proto bylo následné zavedení programu Trasis.

Mezi významné osobnosti tohoto oboru současnosti jsou Martin Vomáčka, Dagmar Nováková, Jan Vrba a Jiří Demel. „*V posledních deseti letech vstupují do kriminalistické trasologie nejnovější poznatky z jiných vědních oborů, například z medicíny, antropologie a především biomechaniky. Významným počinem v oboru trasologie bylo vydání knihy Kriminalistická trasologie v roce 2004, na této publikaci se podílel kolektiv významných kriminalistů – trasologů.*“⁸¹ Výše zmíněný výčet některých kriminalistických metod samozřejmě není konečný. Lze sem zařadit další jako je například dále kriminalistická odorologie, mikrostopy, kriminalistická biologie, forenzní biomechanika, detektor lži, kriminalistická fotografie, písmostnalectví, mechanoskopie, pátrání a některé další.

⁸¹ Straus J., Vavera F., a kolektiv, Dějiny kriminalistiky, Plzeň, Aleš Čeněk, s.r.o., r. 2012, s 288

7. NEJNOVĚJŠÍ VÝVOJ V KRIMINALISTICE

V předchozích kapitolách byl věnován prostor především tomu období vývoje kriminalistiky, pro něž byl specifický rozvoj především technických metod kriminalistiky. Toto období bezpochyby souviselo s překotným rozvojem věd vůbec, na němž kriminalistika významně participovala. V době současné a budoucí lze však již jen těžko přepokládat podobný překotný rozvoj v technických a jiných exaktních oborech, které by současnou kriminalistiku nějak významně posunuly vpřed, podobně jako svého času např. daktyloskopie. V této kapitole bych se chtěl, poněkud obsírněji, věnovat nejnovějšímu vývoji v kriminalistice.

Zůstaneme – li ještě krátce u technických metod kriminalistiky, nelze se, co se týče posledního vývoje, nezmínit o některých poměrně nových oborech. Z hlediska významu pro kriminalistickou praxi je bezesporu nutné na prvním místě uvést problematiku biomechaniky, která si v posledních letech našla své místo při objasňování zejména násilných zločinů. V uvedeném oboru zvláště vyniká osoba prof. Jiřího Strausse, kterého lze bez nadsázky označit za průkopníka a otce (nejen) české forenzní biomechaniky (zajímavá je především jeho teorie identifikace osob podle kinogramu lidské lokomoce). Podobně jako forenzní biomechanika jsou pro kriminalistickou praktickou činnost velmi významné objevy v oblasti molekulární genetiky, zejména pak objev DNA.

Přestože zmiňuji některé relativně nové obory, které využívá kriminalistická praxe, zůstanu (zcela záměrně) v této práci u pouhé stručné zmínky o těchto metodách. Raději bych se v následujícím textu věnoval metodám, které jsou metodami ryze (specificky) kriminalistickými a v tomto ohledu podstatnějšími a důležitějšími, neboť nejde o pouhé využívání metod jiných vědních oborů, nýbrž jde o metody, které vyvinula sama kriminalistika, čímž se osvědčuje jakožto samostatný vědní obor, a zároveň, jak se domnívám, jde o metody, které jsou „budoucností“ kriminalistiky, zejména pak kriminalistické praktické činnosti.

7.1. NEJNOVĚJŠÍ TECHNICKÉ PROSTŘEDKY KRIMINALISTICKÉ PRAXE

V prvé řadě považuji za nutné se alespoň stručně zmínit o nejnovějších technických prostředcích využívaných kriminalistikou. Nejde sice o samostatné kriminalistické metody, spíše o prostředky, které metody stávající posouvají na kvalitativně vyšší úroveň, nicméně z hlediska nejnovějšího vývoje v kriminalistice lze od těchto prostředků očekávat významný přínos.

Takovým prostředkem je například systém GPS, který významně ulehčuje dokumentaci míst trestných činů či jiných kriminalisticky relevantních událostí a to zejména v otevřené krajině, kde je mnohdy pro orgány provádějící ohledání takového místa složité řádně a přesně zadokumentovat, kde se dané místo v krajině nalézá, např. z důvodu nedostatku orientačních bodů (např. rozléhlé lány polí či travních porostů). V tomto ohledu lze pozitivně očekávat budování systému GALILEO, který má být přesnější než současný americký vojenský systém GPS.

Dalším takovým významným přínosem moderní techniky kriminalistice je systém SPHERON R2S CRIME. Jedná se o tzv. sférickou kameru, což je jakási digitální otočná kamera, která provádí velmi podrobnou fotografickou dokumentaci místa činu, přičemž výsledek je pak přenášen do speciálního softwaru, který umožňuje vyšetřovatelům, kdykoliv se virtuálně vrátit na místo činu. Tento prostředek se využívá zejména při dokumentaci zvláště závažných trestných činů či rozsáhlých havárií (použita byla např. při dokumentaci nehody vojenského letounu L-159, ke kterému došlo v listopadu 2012 u obce Biskupice v okr. Kolín).

7.2. VÝSLECHOVÉ METODY A METODY OHLEDÁNÍ

Dalšími relativně novými metodami jsou zvláštní metody kriminalistické dokumentace, které v kriminalistické praxi našly své pevné místo v druhé polovině dvacátého století, a jejichž použití bylo v rámci tzv. velké novely trestního řádu z roku 2001 (provedená zákonem č. 265/2001 Sb.) kodifikováno. Uvedená novela včlenila do hlavy páté trestního řádu oddíl nazvaný „*Některé zvláštní způsoby dokazování*“, v němž upravuje podmínky a způsob provedení *konfrontace, rekognice, vyšetřovacího pokusu, rekonstrukce a prověrky na místě*.

Tyto způsoby dokazování se vyvinuly z jiných specifických metod kriminalistické praxe. Konfrontace (§ 104a tr. ř.), kterou z kriminalistického hlediska rozumíme výslechovou metodu, při níž se dvě dříve vyslechnuté osoby, mezi jejichž výpověďmi jsou závažné rozpory, postaví tváří v tvář s cílem tyto rozpory vzájemnou verbální interakcí vyslýchaných odstranit⁸², je metodou, která se, jak napovídá uvedená definice, vyvinula z výslechu svědka (resp. pachatele). Charakter výslechu svědka (pachatele) mají rovněž *prověrka výpovědi na místě* (§ 104e tr. ř.) a *rekognice* (§ 104b tr. ř.). Prověrkou na místě kriminalistika rozumí metodu, při níž vyslýchaný za účasti vyslychajícího dobrovolně⁸³ ukáže místa a objekty spojené s událostí, ke které podává svědeckou výpověď, popřípadě demonstruje činnosti a objasňuje vztahy mezi objekty, které jsou předmětem jeho výpovědi.⁸⁴ Rekognicí se rozumí opětovné poznání vnímaného objektu poznávající osobou s cílem ztotožnění tohoto objektu.⁸⁵ Naproti tomu *kriminalistický experiment* (vyšetřovací pokus - § 104c tr. ř.) a *rekonstrukce* (§ 104d tr. ř.) jsou metodami, které svým charakterem odpovídají ohledání (vyvinuly se z ohledání). Pro úplnost uvádím, že kriminalistickým experimentem rozumíme pozorování a zkoumání pokusně a v umělých podmínkách vyvolaných jevů resp. činností, mající vztah k vyšetřované události, za účelem poznání skutkového stavu věci⁸⁶; rekonstrukcí pak obnovení kriminalisticky relevantních objektů, situací, jevů a činností na základě dosud zjištěných skutečností s cílem jejich bezprostředního pozorování a zkoumání případně s cílem získání nových poznatků.⁸⁷

⁸² Srov. Musil, J., Konrád, Z., Suchánek, J. Kriminalistika. 2. přepracované a doplněné vydání. Praha: C. H. Beck, 2004, s. 337; Straus J. a kolektiv, Kriminalistická taktika, Plzeň, Aleš Čeněk s.r.o., 2005, s.125

⁸³ Z pohledu trestního práva procesního je podmínka dobrovolnosti poněkud sporná. Bezesporu se vztahuje k osobě obviněného, stejný závěr však nelze vyslovit ve vztahu ke svědkovi, kterého lze za určitých okolností ke svědecké výpovědi a tedy i k prověrce na místě zákonnými prostředky nutit.

⁸⁴ Srov. Musil, J., Konrád, Z., Suchánek, J. Kriminalistika. 2. přepracované a doplněné vydání. Praha: C. H. Beck, 2004, s. 341

⁸⁵ Srov. Musil, J., Konrád, Z., Suchánek, J. Kriminalistika. 2. přepracované a doplněné vydání. Praha: C. H. Beck, 2004, s. 345

⁸⁶ Srov. Musil, J., Konrád, Z., Suchánek, J. Kriminalistika. 2. přepracované a doplněné vydání. Praha: C. H. Beck, 2004, s. 356

⁸⁷ Srov. Musil, J., Konrád, Z., Suchánek, J. Kriminalistika. 2. přepracované a doplněné vydání. Praha: C. H. Beck, 2004, s. 364

Ačkoliv uvedené metody byly kodifikovány teprve v roce 2001 již zmiňovanou velkou novelou trestního řádu, neznámá to, že by poznatky získané těmito metodami nemohly být použity jako důkaz v trestním řízení před uvedenou novelou. Jako důkazní prostředky sloužily tyto metody i před rokem 2001, neboť, jak již bylo uvedeno, svým charakterem odpovídají tyto metody úkonům trestního řízení spočívající ve výslechu svědka (obviněného) resp. v ohledání a jejich užití i bez jejich zakotvení v zákoně je přípustné a pro řádné dokazování použitelné. V této souvislosti se naskytá otázka, zda oddíl třetí hlavy páté trestního řádu obsahuje úplný (taxativní) výčet zvláštních způsobů dokazování nebo zda tento výčet je pouze demonstrativní a zda zákon ve stávajícím znění umožňuje vyšetřovacím orgánům využívat, případně rozvíjet další specifické formy (metody) dokazování. Již v úvodu této kapitoly jsem naznačil, že právě v rozvoji specifických metod dokazování spatřuji budoucnost dalšího vývoje kriminalistické vědy. Značný prostor pro rozvoj nových vyšetřovacích metod lze nalézt zejména ve využívání různých reflexivních úvah a her. Otázkou tak je, zda případné nové vyšetřovací metody mohou být využitelné jako důkazní prostředky v trestním řízení. Pro zodpovězení této otázky je zprvu nutné připomenout, že jednou ze základních principů činnosti všech orgánů veřejné moci, tedy i orgánů činných v trestním řízení, je využívání svěřených pravomocí jen v případech a mezích stanovených zákonem a *jen způsobem uvedeným v daném zákoně (zásada enumerativnosti veřejnoprávních pretenzí)*. Vykonávat pravomoc způsobem, který není *expressis verbis* uveden v příslušné právní normě, je viděno tímto úhlem pohledu činností nezákonnou. Vyslovený závěr však nevyklučuje využívat v kriminalistické praxi takových vyšetřovacích metod, které byť nejsou v zákoně výslovně uvedeny, svých charakterem a obsahem odpovídají některému procesnímu úkonu zde uvedenému a jsou prováděny v souladu se všemi zásadami trestního procesu.

Již uváděné využití reflexivních úvah a her, jakož i využití poznatků forenzní a experimentální psychologie v kriminalistické praxi není ve své podstatě ničím jiným než rozvíjením výslechové metody. Domnívám se tedy, že nové metody spočívající v širokém uplatnění reflexivních her, pakliže budou vyšetřovacími orgány využívány s ohledem na dodržování všech zásad trestního procesu, mohou být použitelnými důkazními prostředky. Podstatou reflexivních

her je zkoumání rozhodovacích procesů osob, které jsou nějakým způsobem zainteresovány na objasňování vyšetřované události (pachatelé, svědci, poškození, vyšetřovatelé) a zkoumání (případně i využití) jejich vzájemného reflexivního působení.⁸⁸ Příkladem budiž navození takové situace vyšetřovatelem, v níž dva spolupachatelé jsou nuceni (motivováni) vypovídat proti sobě. Takové situace lze dosáhnout např. tím, že s jedním z (dosud neuvěřených) spolupachatelů (které byly předtím vytipovány a kterým jsou podezření vyšetřovatele ohledně jejich pachatelství známy) vede vyšetřovatel neformální rozhovor (předpokladem je skutečnost, že rozhovoru se osoba účastní zcela dobrovolně), v rámci něhož se vyhýbá jakékoliv zmínce o vyšetřované události a zároveň je hovor veden tak, aby druhý z pachatelů o tomto rozhovoru věděl. Reflexivní úvahou, kterou vyšetřovatel v daném případě může předpokládat, je, že druhý z pachatelů se bude svého komplice posléze ptát na obsah rozhovoru, přičemž odpověď, že předmětem hovoru nebyla vyšetřovaná událost, v tomto pachateli patrně vzbudí nejistotu ohledně mlčenlivosti svého „partnera“. Podobnými postupy lze dosáhnout takové vyšetřovací situace, kdy se jeden z pachatelů pod vlivem dojmu, že není účelné nadále setrvávat na lživé výpovědi, rozhodne vypovědět pravdu.

Podobné příklady využití reflexivních úvah lze nalézt mimo jiné i v některých kinematografických dílech. Relativně dobrým studijním materiálem může být cyklus kriminálních případů ze seriálu Colombo, které svého času produkovala americká společnost Universal Studios. Titulní postava seriálu, por. Colombo, vyšetřovatel Los Angeleské policie v těchto příbězích velmi často využívá právě reflexivních úvah a her. V jednom díle seriálu vyšetřuje případ vraždy spáchané v domě oběti. Jedním z důkazních prostředků, které má vyšetřovatel k dispozici, je výpověď nevidomého muže, který v době bezprostředně po činu, kdy pachatel odjíždí svým vozem z místa činu, právě přechází příjezdovou komunikaci vedoucí k domu, v němž ke zločinu došlo. Ujíždějící pachatel v důsledku vysoké rychlosti jízdy tohoto muže přecházejícího komunikaci míjí jen za cenu toho, že strhne řízení vozidla a narazí do zděného sloupku, aniž by došlo k většímu poškození vozu. Nevidomý muž, slyšíc smyk a

⁸⁸ Srov. Straus, J., Němec, M. a kol. Teorie a metodologie kriminalistiky. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009, s. 186

následný náraz se naléhavě ptá, co se stalo a zda je řidič v pořádku, přičemž pachatel vidouce, že muž je slepý, neboť je veden vodícím psem a v ruce má slepeckou hůl, bez jediného slova ujíždí z místa činu. Svědectví tohoto muže, ačkoliv se může zdát z důvodu svědkovi slepoty jako málo významné, sehraje ve vyšetřování tohoto fiktivního případu zcela zásadní roli. Vyšetřovatel s cílem překonat neochotu pachatele k pravdivé výpovědi (přiznání) rozehraje pozoruhodnou reflexivní hru. Při výslechu pachatele, který je prováděn na místě činu, využije výrazné podoby sourozence již zmiňovaného nevidomého muže (svědka), kterého jakožto figuranta v průběhu výslechu přivede na místo činu a za přítomnosti pachatele mu položí otázku, zda poznává vyslýchaného. Figurant podle předchozích instrukcí vyšetřovatele uvádí, že muže poznává, neboť byl svědkem jeho zběsilého odjezdu z místa činu v den spáchání vyšetřované události. Vyšetřovatel tedy navozuje situaci, kdy pachatel je nucen namítat, že svědek je nevidomý, čímž by se však usvědčil. Zároveň vyšetřovatel předpokládá, že pachatel právě tuto námitku uplatní a že rovněž uvede nějaké vysvětlení, jakým způsobem došel k závěru, že svědek je nevidomý, což je jádrem jeho reflexivních úvah. Ve chvíli, kdy skutečně pachatel tuto námitku uplatní a zároveň uvádí, že jako lékař tuto okolnost (figurantovu domnělou slepotu) rozezná, se zároveň sám usvědčuje, neboť ve skutečnosti figurant nevidomý není.

Popsaný příklad je zajímavý mimo jiné i v tom, že může vyvolávat pochybnost ohledně dodržení základních zásad trestního procesu, posuzujeme-li použitou metodu podle českého právního řádu. Trestní řád ve svém § 92, který upravuje podmínky výslechu obviněného, v odstavci třetím mimo jiné stanoví: *„Otázky musí být kladeny jasně a srozumitelně bez předstírání klamavých a nepravdivých okolností“*. Jak patrně, výslech pachatele ve shora popsaném fiktivním případě je veden metodou, která je v rozporu s českou právní úpravou trestního procesu. Domnívám se tedy, že takto získaný důkaz by byl patrně pro podstatnou vadu řízení soudy v České republice v rámci dokazování odmítnut. Takový problém ostatně nastává vždy, kdy při výslechu (nejen) obviněného za využití různých psychologických metod navodí vyšetřovatel situaci, kdy se vyslýchanému jeví setrvávání na lživé výpovědi jako neúčelné, ačkoliv tato situace je pouze zdánlivá (např. vyšetřovatel vyvolá u obviněného dojem, že

existuje dostatek důkazů k usvědčení, ačkoliv tomu tak ve skutečnosti není). Takto získané poznatky tak, alespoň podle naší právní úpravy, lze jen stěží použít v rámci dokazování a mohou tak sloužit nanejvýše jako poznatky taktického charakteru pro další vyšetřování. Mám-li k tomuto úskalí rozvoje psychologických a reflexivních metod ve výslechové praxi zaujmout vlastní právní názor, pak se *de lege ferenda* domnívám, že by soud měl mít za určitých okolností možnost připustit v dokazování i takový důkaz, který je zatížen nějakou procesní vadou, pakliže jde o důkaz, který je pro usvědčení pachatele zásadní a zároveň jde o takový trestný čin, kde zájem společnosti na řádném potrestání pachatele významně převyšuje zájem na bezvadném shromažďování důkazních prostředků.

7.3. METODY OPERATIVNĚ PÁTRACÍ ČINNOSTI

Dalším okruhem kriminalistických metod, které v druhé polovině dvacátého století zaznamenaly významný rozvoj, a které zároveň skýtají značný prostor pro další vývoj kriminalistické praxe, je soubor taktických metod, které jsou v teorii a praxi nazývány jako operativně pátrací činnost. O těchto metodách lze říci, že jsou především doménou praxe, kriminalistická teorie se tomuto tématu podle mého názoru věnuje nepřilíživě dostatečně. Tato okolnost je patrně způsobena tím, že jde o metody, pro něž je charakteristické, že jsou používány konspirativně (utajeným způsobem), a není vhodné, aby detaily této činnosti byli známy široké veřejnosti, neboť širší vědomost o možnostech a způsobech použití těchto metod by v praxi mohlo ohrožovat jejich efektivní využívání. V učebnicích kriminalistiky tak velmi často pasáže, které by se týkaly operativně pátrací činnosti, zcela chybí, o čemž jsem se přesvědčil osobně při shánění podkladů a materiálu k tomuto tématu. Podrobněji se této problematice na poli teorie věnuje pouze katedra kriminální policie na Policejní akademii české republiky v Praze. Pro studijní předměty, které tato katedra vyučuje, je pak příznačné, že si je mohou zapisovat pouze ty studenti, kteří jsou policisté a jsou služebně zařazeni u Služby kriminální policie a vyšetřování či obdobných útvarů. Přesto se domnívám, že svým charakterem tyto metody do učebnic kriminalistiky patří, ba co více by měli být zařazeny do teorie kriminalistiky jako specifické kriminalisticko-taktické metody a bezesporu by zasluhovaly širší

teoretické rozpracování. Z hlediska historie se poprvé operativně pátrací činností zabývala sovětská věda.

Operativně pátrací činností se zpravidla rozumí určitý systém specifických kriminalistických postupů a metod a to především při využívání operativně pátracích prostředků a podpůrných operativně pátracích prostředků orgány činnými v trestním řízení, jejímž účelem je především odhalovat, zjišťovat a objasňovat trestné činy a jejich pachatele, jakož i pátrání po osobách a věcech či prevence trestných činů.

Operativně pátrací činnost společně s trestněprocesní činností a kriminalisticko-technickou činností spadají pod kriminalisticko-bezpečnostní činnost. „*Objektem poznání a reakce na poruchy jsou v případě kriminalisticko-bezpečnostní činnosti události a jevy spadající do oblasti trestního práva.*“⁸⁹ Kriminalisticko-bezpečnostní činnost se zabývá tedy bojem s kriminalitou a jinými útoky na zájmy chráněné zákonem.

Mezi metody operativně pátrací činnosti je nutné na prvním místě zařadit *operativní pronikání a získávání a prověrka informací ze zájmového prostředí*. Jde o metody, které jsou prováděny pověřenými policejními orgány a při používání těchto metod je zpravidla skutečný účel této činnosti zastírán. Jedná se o poměrně složitou dlouhodobou a cílevědomou činnost kriminalistů spočívající v pronikání do zájmového prostředí a vytěžování informací z tohoto prostředí, tj. prostředí, v němž lze předpokládat získání informací o páchané či připravované trestné činnosti. Půjde zejména o prostředí sociálních skupin, které páchají, nebo se nějakým způsobem podílejí na páchaní kriminality. Takové prostředí může být značně různorodé lišící se podle druhu vyšetřované trestné činnosti (nemusí jít vždy o prostředí nejnižších sociálních vrtev – viz. např. kriminalita „bílých límečků“). Do souboru metod operativně pátrací činnosti patří rovněž *operativní rozpracování, osobní pátrání, operativní kombinace* a další.⁹⁰ Nutno podotknout, že uvedené metody nejsou při objasňování kriminálních činů využívány izolovaně, nýbrž tvoří ucelený,

⁸⁹ Nesnídal J., Neodvratnost trestního postihu a operativně pátrací činnost, Praha, r. 1989, s. 77

⁹⁰ Srov. Ticháček, J. Užití agenta při odhalování a objasňování trestné činnosti (rigorózní práce). Brno: Právnická fakulta Masarykovy univerzity, 2008, s. 11 až 12

navzájem provázaný celek dílčích postupů a metod, volených vždy podle okolností konkrétního případu, přičemž volby vhodných metod bezprostředně souvisí s jinými kriminalistickými metodami, zejména pak s vytyčováním a prověřováním kriminalistických verzí. Shora uváděné metody nemají z hlediska důkazního v trestním řízení procesní charakter a mají pro vyšetřovatele pouze taktický význam.

Jinak je tomu u jiné skupiny metod a to u tzv. *operativně pátracích prostředků a zajišťovacích úkonů mající charakter operativně pátrací činnosti*, což jsou procesní úkony prováděné podle příslušných ustanovení trestního řádu orgány činnými v trestním řízení. Poznatky získané těmito metodami, jsou-li řádně zadokumentovány, mohou sloužit u soudu jako důkazní prostředek. Operativně pátrací prostředky jsou metody uvedené v § 158b až 158e a jsou jimi *předstíraný převod, sledování osob a věcí a použití agenta*. Zajišťovacími úkony, které mají charakter operativně pátrací činnosti jsou záměna *zásilky a její sledování* (§ 87a, §87b tr. ř.) a *odposlech a záznam telekomunikačního provozu* (§ 88, § 88a tr. ř.).

Kromě již uvedených metod je pro úplnost nutné uvést ještě *použití informátora*, což metoda, kterou zákon o Policii ČR (z. č. 273/2008 Sb.) v ust. § 72 řadí mezi tzv. *podpůrné operativně pátrací prostředky*. Sem pak patří ještě *krycí prostředky, zabezpečovací technika, a zvláštní finanční prostředky*, což však nejsou samostatné kriminalisticko-taktické metody, nýbrž jedná se o pouhé hmotné prostředky, bez kterých by využívání metod operativně pátrací činnosti bylo jen stěží představitelné (takovými prostředky jsou např. krycí doklady, krycí byt, finanční hotovost pro kterou neplatí předpisy o hospodaření s majetkem státu apod.)

Zvláštní místo mezi metodami operativně pátrací činnosti zaujímá použití agenta. Podle mého názoru se jedná o nejvýznamnější a nejkompexnější metodu operativně pátrací činnosti. Efektivní použití agenta při vyšetřování trestné činnosti v sobě zahrnuje použití celé řady dalších operativně pátracích metod a podpůrných prostředků. Součástí použití agenta musí být vytvoření krycí legendy o jiné osobní existenci agenta a tato legenda musí být zavedena do všech příslušných informačních systémů, agent ve většině případů provádí

mimo jiné i sledování ve smyslu ust. § 158d tr. ř., může provádět předstíraný převod podle § 158c tr. ř., používá zvláštní finanční prostředky atd. Podle platné právní úpravy lze agenta použít tehdy, je-li vedeno trestní řízení pro zvlášť závažný zločin, pro trestný čin spáchaný ve prospěch organizované zločinecké skupiny, pro trestný čin přijetí úplatku podle § 331 trestního zákoníku, pro trestný čin podplácení podle § 332 trestního zákoníku, pro trestný čin nepřímého úplatkářství podle § 333 trestního zákoníku nebo pro jiný úmyslný trestný čin, k jehož stíhání zavazuje vyhlášená mezinárodní smlouva, kterou je Česká republika vázána. Agentem může být pouze příslušník Policie České republiky. Má-li být předmětem mým úvah případný další vývoj v používání této kriminalistické metody, pak musím zmínit nedávné legislativní změny proběhnuvší v sousední Slovenské republice, kde novelou trestního řádu bylo umožněno, aby agentem mohla být i jiná osoba než příslušník policejního sboru. Podle ustanovení § 10 odst. 19 z. č. 301/2005 Z.z. může při odhalování, zjišťování a usvědčování pachatelů korupce být agentem i jiná osoba než příslušník Policejního sboru ustanovená prokurátorem na návrh policisty nebo příslušníka Policejního sboru pověřeného ministrem vnitra SR⁹¹. Agentem tak může být např. oznamovatel nebo jiná osoba, která je na trestné činnosti nějakým způsobem zainteresována a má zájem na jejím odhalení. Zákonodárce u našich východních sousedů tak významným způsobem umožnil kriminalistické praxi, aby uvedenou metodu mohla využívat efektivněji tím, že se na této činnosti mohou podílet i osoby mimo policejní sbory. Patrně by stálo za úvahu nechat se i v České republice touto právní úpravou inspirovat.

⁹¹ Hrivnák, J. Kuruc, V. Kysel, P. Analýza postupov zavedenia a vyhodnotenie efektivity špeciálnych jednotek na Slovensku v súvislosti s bojom proti korupcii a závažným formám organizovanej kriminality. In: Jak jsou efektivní české a slovenské represivní složky? – stíhání korupce a závažné hospodářské kriminality – situace, postupy a doporučení. Praha: Transparency International – Česká republika, 2007, s. 81 - 82

8. ZÁVĚR

Cílem mé diplomové práce na téma „Vývoj Kriminalistiky“ bylo podat stručný a ucelený přehled vývoje kriminalistické vědy a rovněž i nastínit, co kriminalistika vůbec představuje. Má snaha v první řadě směřovala k určitému stručnému podání důležitých mezníků kriminalistiky, což je pro pochopení problematiky vývoje této vědecké disciplíny nezbytné. Jak je patrné z textu práce, mezi důležité mezníky vývoje této vědy podle mého mínění patří i období prvních myšlenek prosazování práva a potírání zločinnosti v nejstarších civilizacích světa, byť v tomto období dějin o kriminalistice jako vědecké disciplíně ještě hovořit nelze.

Snažil jsem se ve své práci rovněž rozvést a podrobněji popsat především vývoj světové kriminalistiky v 19. století, který je často označován jako „století kriminalistiky“, a je asi nejdůležitějším mezníkem kriminalistické vědy. Součástí tohoto rozboru je pochopitelně i popis významu a přínosu nejznámějších osobností, jejichž jména jsou s kriminalistikou spjata, zejména bratři Fieldingovi, Eugen Francois Vildocq, Alphonse Bertillon, Hans Gross a další. Jedním z důležitých cílů práce bylo rovněž nastínit vznik a následný vývoj prvních identifikačních metod pro určování nalezených stop jako byla například antropometrie nebo daktyloskopie, či vytváření prvních zločineckých evidencí.

Dále jsem se zaměřil na vývoj kriminalistiky v českých zemích v období první republiky, její ovlivnění Rakousko – Uherskem a následně celým světem až do dob současných. Co se týká časové posloupnosti a určení stanovených časových období a etap, nechal jsem se samozřejmě inspirovat odbornou literaturou. V kapitolách „Vývoj kriminalistiky v českých zemích“ jsem se snažil představit i řadu českých popřípadě slovenských osobností a jejich publikační činnost a význam pro českou ale i celosvětovou kriminalistiku. Zároveň jsem stručně zmínil i o vzniku několika významných kriminalistických institucí a ústavů na našem území, rovněž významné pro další pokrok této vědy.

Důležitou částí práce byla poslední její kapitola, kde jsem se pokusil rozebrat ty současné kriminalistické metody, v nichž spatřuji budoucnost kriminalistické praxe. Z této kapitoly vyplynulo, jak úzký je vztah

kriminalistické praxe k trestněprocesním normám, které vývoj v oblasti kriminalistické praktické činnosti významně ovlivňují. V tomto směru jsem pak uvedl i některá doporučení *de lege ferenda*.

9. SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

ODBORNÁ LITERATURA

1. Benda M., *Operativně pátrací prostředky se zaměřením na postavení agenta*, Brno, 2009, s. 8, Diplomová práce na Právnické fakultě Masarykovy univerzity na katedře Trestního práva, Vedoucí práce JUDr. Marek Fryšták, Ph.D.
2. Hrivnák, J. Kuruc, V. Kysel, P. *Analýza postupov zavedenia a vyhodnotenie efektivity špeciálnych jednotek na Slovensku v súvislosti s bojom proti korupcii a závažným formám organizovanej kriminality*. In: *Jak jsou efektivní české a slovenské represivní složky? – stíhání korupce a závažné hospodářské kriminality – situace, postupy a doporučení*. Praha: Transparency International – Česká republika, 2007
3. Chmelík J. a kolektiv, *Rukověť kriminalistiky*, Plzeň, Aleš Čeněk, s.r.o., r. 2005
4. Kramer S. N., *Historie začíná v Sumeru – Z nejstarších záznamů o projevech lidské kultury*, Vydání druhé, Praha, Odeon, r. 1966
5. Macek P., Ulíř L., *Dějiny obecních policí I.*, Praha, Police history, r. 2004
6. Musil J., Konrád Z., Suchánek J., *Kriminalistika, 2. přepracované a doplněné vydání*, Praha, C.H.Beck, r. 2004
7. Musil J., *Úvod do kriminalistiky*, Vydání druhé, Praha, Policejní akademie ČR, r. 1998
8. Nesnídal J., *Neodvratnost trestního postihu a operativně pátrací činnost*, Praha, r. 1989

9. Parák M., *Operativně pátrací prostředky v trestním řízení*, Brno, 2007, s. 25, *Bakalářská práce na Právnické fakultě Masarykovy univerzity na katedře Trestního práva, Vedoucí práce doc. JUDr. Jaroslav Fenyk, Ph.D.*
10. Penzeš L., *Kriminalistika pro soukromé bezpečnostní služby*, Praha, Eurounion, s.r.o., r. 1996
11. Pješčak J. a kolektiv, *Kriminalistika*, Obzor, r. 1981
12. Pješčak J. a kolektiv, *Základy kriminalistiky*, Naše vojsko, r. 1974
13. Porada V. a kolektiv, *Kriminalistika*, Plzeň, Aleš Čeněk, s.r.o., r. 2007
14. Slušný J., *Světové dějiny policie starověk*, Praha, Orac, s.r.o., r. 2002
15. Straus J., Vavera F., a kolektiv, *Dějiny kriminalistiky*, Plzeň, Aleš Čeněk, s.r.o., r. 2012
16. Straus J., Vavera F., *Dějiny Československé kriminalistiky slovem i obrazem II.*, Praha, Police History, r. 2005
17. Straus J. a kolektiv, *Kriminalistická taktika*, Plzeň, Aleš Čeněk, s.r.o., r. 2005
18. Straus J., Němec M., a kolektiv, *Teorie a metodologie Kriminalistiky*, Plzeň, Aleš Čeněk, s.r.o., r.2009
19. Straus J. a kolektiv, *Úvod do kriminalistiky*, Plzeň, Aleš Čeněk, s.r.o., r. 2012
20. Wehner W., *Šach zločinu-Dějiny kriminalistiky*, Praha, Odeon, r. 1963
21. Thorwald J., *Století detektivů-Cesta a dobrodružství kriminalistiky*, Vydání třetí, Praha, Odeon, r. 1968

ODBORNÁ PERIODIKA

1. Dlouhý M., *Osobnosti světové kriminalistiky (1)*, *Kriminalistický sborník*, Praha, r. 1994/1
2. Dlouhý M., *Osobnosti světové kriminalistiky (2)*, *Kriminalistický sborník*, Praha, r. 1994/2

3. Dlouhý M., *Osobnosti světové kriminalistiky (4)*, *Kriminalistický sborník*, Praha, r. 1994/4
4. Dlouhý M., *Osobnosti světové kriminalistiky (7)*, *Kriminalistický sborník*, Praha, r. 1994/7
5. Dlouhý M., *Osobnosti světové kriminalistiky (8)*, *Kriminalistický sborník*, Praha, r. 1994/8
6. Dlouhý M., *Osobnosti světové kriminalistiky (9)*, *Kriminalistický sborník*, Praha, r. 1994/10
7. Dlouhý M., *Osobnosti světové kriminalistiky (10)*, *Kriminalistický sborník*, Praha, r.1994/11
8. Chmelík J., *Úvahy k agentu provokatérovi a korunnímu svědkovi*, *Kriminalistika*, Praha, r. 2005
9. Mareš J., *Kriminalita ve starověku*, *Kriminalistický sborník*, Praha, r. 1947
10. Straus J., Vavera F., *Hans Gross – osobnost, dílo a přínos pro rozvoj kriminalistiky*, *Kriminalistický sborník*, Praha, r. 2004/3
11. Straus J., Vavera F., *Historie kriminalistickotechnické metody – trasologie*, *Kriminalistický sborník*, Praha, r. 2006/5
12. Straus J., Vavera F., *Krátký exkurz do dějin kriminalistické metody – daktyloskopie*, *Kriminalistický sborník*, Praha, r. 2006/4
13. Straus J., Vavera F., *K vývoji a systematizaci kriminalistiky*, Praha, r. 2007
14. Straus J., Vavera F., *Malý exkurz do dějin kriminalistické vědy*, *Kriminalistický sborník*, Praha, r. 2005/1
15. Vavera F., *Kriminalistika z pohledu vývoje (osobnosti, konstituování, počátky)*, *Bezpečnostní teorie a praxe*, Praha, r. 2008/4

INTERNETOVÉ ZDROJE

1. *Moderní kriminalistika - Od lupy k molekulární genetice*, 13. 3 2013, <http://www.youtube.com/watch?v=1SwBi9LS-Rw>
2. *Scotland Yard*, 13. 3. 2013, internetový zdroj: <http://www.kriminalistika.eu/policie/skotland.html>

10. RESUMÉ

This work themed „Development of Criminal science“, focuses on the description of history of criminalistics and the progress of criminal science in historical past. This work includes the term criminalistics, her object and subject. Further on the common development, her position and social function.

The next chapter aims to show the ancient history, let us say origin of criminalistics from Egypt and Sumerian to the beginning of ordeals. Consequently will be described the „Century of Criminal science“ – the nineteenth century, which represents, for criminalistics as a scientific discipline, the greatest progress. In this chapter are mentioned significant personalities for the development of criminalistics like the brothers Fielding, Eugen Francis Vodocq, or „the father of criminalistics“ – Hans Gross. Further is then in more detail described the discovery of first identification methods like anthropometry or dactyloscopy, which were successful instruments in helping to analyze clues, resulting in determinativ of the offender.

In the last chapter is further expanded the development of criminal science in czech countries since 1918 until present. It will show us, that criminalistics was significantly affected by Austira – Hungary in these times, but in consequence was inspired by the rest of the world. At the present time Czech republic disposes of a very high level in criminalistics as a scientific discipline. In the last chapter are described some of the selected criminalistic methods like dactyloscopy, ballistics or trasology and their development.